

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské výchovy

Dana Krejčířová

Studijní obor: Sociální pedagogika

**Školní vzdělávací program jako klíčový dokument zájmového vzdělávání
ve školní družině**

Bakalářský projekt

Vedoucí práce: Mgr. Helena Pospíšilová, Ph.D.

Olomouc 2013

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářský projekt vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí bakalářského projektu a za použití pramenů uvedených v závěru bakalářského projektu.

V Olomouci

.....

Poděkování:

Děkuji Mgr. Heleně Pospíšilové, Ph.D. za pomoc a odborné vedení mého bakalářského projektu.

Obsah

Úvod	5
1 Školní družina	7
1.1 Z historie školní družiny.....	7
1.2 Školní družina jako zařízení pro zájmové vzdělávání.....	9
1.2.1 Funkce školní družiny.....	10
1.2.2 Pedagogická dokumentace ve školní družině.....	11
1.2.3 Funkce vychovatelky ve školní družině.....	14
1.2.4 Stěžejní princip práce ve školní družině – zážitek a hra.....	16
2 Školní vzdělávací program	17
2.1 Obsah ŠVP školních družin.....	18
2.1.1 Konkrétní cíle vzdělávání.....	19
2.1.2 Klíčové a odborné kompetence v zájmovém vzdělávání.....	19
2.1.3 Délka a časový plán vzdělávání.....	20
2.1.4 Formy vzdělávání.....	21
2.1.5 Obsah vzdělávání.....	22
2.1.6 Podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.....	22
2.1.7 Podmínky přijímání uchazečů a podmínky průběhu a ukončení vzdělávání.....	23
2.1.8 Popis materiálních podmínek.....	24
2.1.9 Popis personálních podmínek.....	24
2.1.10 Popis ekonomických podmínek.....	25
2.1.11 Popis podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví.....	25
2.1.12 Zveřejnění ŠVP.....	25
2.1.13 Nepovinné údaje.....	26
3 Školní družina při Základní škole Boskovice	27
3.1 Historie.....	27
3.2 Školní družina v současnosti.....	28
3.2.1 Zájmové útvary ve školní družině.....	29
3.2.2 Vybrané příležitostné akce.....	31
3.3 SWOT analýza organizace.....	33
3.4 Školní vzdělávací program školní družiny při ZŠ Boskovice.....	39

3.4.1	Charakteristika	39
3.4.2	Cíle vzdělávání	41
3.4.3	Podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami	42
3.4.4	Popis materiálních podmínek	42
3.4.5	Formy vzdělávání	42
3.4.6	Popis ekonomických podmínek	42
3.4.7	Délka a časový plán vzdělávání	43
3.4.8	Evaluační ve školní družině	43
3.4.9	Podmínky přijímání uchazečů a podmínky průběhu a ukončení vzdělávání	43
3.4.10	Popis personálních podmínek	44
3.4.11	Bezpečnost a ochrana zdraví ve školní družině	44
3.4.12	Klíčové a odborné kompetence	45
3.4.13	Obsah vzdělávání	48
3.4.14	Příklad rozpracování obsahu vzdělávání pro 1. oddělení školní družiny	51
	Závěr	55
	Seznam literatury	56
	Seznam příloh	58

Úvod

Školní družina jako zařízení pro zájmové vzdělávání má v naší společnosti dlouholetou tradici. Svým bakalářským projektem jsem se snažila o přiblížení problematiky této instituce na pozadí zásadních změn, které se za několik posledních let v této oblasti projeví. Za nejvýznamnější změnu lze označit práci vychovatelek podle školního vzdělávacího programu. Byla jsem členkou týmu, který se podílel na vypracování školního vzdělávacího programu pro školní družinu. Práce to byla opravdu nelehká, protože „naše“ školní družina byla mezi prvními, které podle tohoto programu začaly pracovat. V současné době se původní vzdělávací program jevil již jako nevyhovující, a proto jsem se rozhodla jej v rámci bakalářského projektu přepracovat. S veškerými mými kroky však byly seznamovány i ostatní vychovatelky, stejně jako statutární zástupkyně školy, která je koordinátorkou školního vzdělávacího programu.

Práci jsem rozdělila na tři části. První část jsem pojala jako seznámení se s institucí školní družiny, její historií, poslání. Zabývám se funkcí školní družiny, funkcí vychovatelek, klíčovým prvkem, kterým je hra a zážitek.

Druhá část je věnována zásadnímu dokumentu, kterým je školní vzdělávací program pro školní družiny. Díky existenci tohoto dokumentu se školní družina z velké části zbavila nálepky „hlídárny“ pro děti. Školní vzdělávací program totiž musí obsahovat údaje, které jasně poukazují na to, že ve školní družině opravdu probíhá výchovně vzdělávací proces.

Třetí část je koncipována jako náhled do pracoviště, kde dlouhodobě působím. Mojí snahou je přiblížení fungování této instituce především rodičům. Rodiče se totiž velmi zajímají o to, jak jejich děti budou trávit volný čas po vyučování, co všechno jim školní družina nabízí. Součástí je i aktualizovaný školní vzdělávací program školní družiny včetně klíčových a odborných kompetencí a tematických okruhů. Tyto okruhy vycházejí z rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, ale zahrnují nově vytvořené podokruhy, které zastřešují témata ve školní družině zpracovávaná. Specifikem Základní školy Boskovice je to, že se nachází ve třech poměrně značně vzdálených budovách. Tedy i školní družina se nachází na třech pracovištích. Pracuje zde devět vychovatelek a v odděleních je zapsáno celkem 270 žáků. Podokruhy jsou proto vytvořeny tak, aby je

každá vychovatelka mohla podle vlastních potřeb dále rozpracovávat do plánů činnosti jednotlivých oddělení.

Bakalářský projekt se pravděpodobně vymyká tradičnímu pojetí projektu. Neobsahuje některé údaje jako například náklady a výnosy, rozdělení na investiční a neinvestiční výdaje. Školní vzdělávací program pro školní družinu je zasazen do aktuálních podmínek, nebude potřeba žádných finančních nákladů ani změn v personálním zajištění. Za relevantní považuji především jeho praktické využití. Pokud se jedná o výnosy, těmi budou, předpokládám, jednodušší orientace pro vychovatelky, přehlednost pro rodiče a důstojná prezentace školní družiny.

1 Školní družina

Školní družina jako zařízení pro zájmové vzdělávání je svou funkcí a obsahem činností pro mnoho rodičů nepostradatelnou součástí nebo doplněním vzdělávání jejich dětí na základní škole. Za dobu své existence prošla mnoha proměnami, ale vždy bylo jejím hlavním posláním hodnotné využití volného času dětí mladšího školního věku.

1.1 Z historie školní družiny

Činnosti ve školní družině jsou uskutečňovány v rámci výchovy mimo vyučování. Tato oblast výchovy má v našich zemích dlouholetou tradici. Nelze nepřipomenout už J. A. Komenského, který vyzdvihoval význam her, zvláště pohybových, a upozorňoval na úskalí přetěžování dětí domácími úkoly. Dobře si také uvědomoval nebezpečí, které vyplývá z nevhodných činností, jako jsou například karetní a jiné hazardní hry.¹

V chudších rodinách se o nějakém volném čase dětí ani mluvit nedalo. Bylo samozřejmostí, že se podílely na chodu domácnosti. Takto trávily svůj volný čas hlavně děti zemědělců a drobných řemeslníků. Často se objevovaly vícegenerační rodiny a bylo běžné, že část péče o děti přebírali na svá bedra prarodiče nebo starší sourozenci.

Zinstitucionalizování výchovy mimo vyučování předcházela dobrovolná práce učitelů, kteří se věnovali dětem i v jejich volném čase, tedy mimo vyučování. „Tyto snahy nebyly zakotveny v oficiálních dokumentech, školské zákony péči o mládež mimo školu nijak neupravovaly. Učitelé se často za své snahy dostávali do konfliktu s nadřízenými orgány. Zaměřovali své výchovné snahy na oblasti, které školské dokumenty opomíjely, na oblast hudební výchovy, přírodních věd, zeměpisu, dějepisu, zdravotní výchovy, seznamovali děti s pokrokovými metodami hospodaření, podporovali vlastenecké cítění.“²

Na konci 18. a začátkem 19. století se však začaly objevovat požadavky na soustavnou výchovu dětí mimo školní vyučování. To přinesly společenské změny, které se projevovaly přesuny lidí do větších měst, většinou za prací. Tady lidé práci nacházeli v manufakturách, později v továrnách, kde však byla dlouhá pracovní doba a často byli zaměstnáni oba rodiče. V roce 1774 byla zavedena povinná školní docházka a jako sociální

¹ srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 112.

² srov. PÁVKOVÁ, J. – HÁJEK, B. *Školní družina*, s. 19.

a výchovný problém se ukázala péče o děti po vyučování. Hlavně sociální funkci zpočátku plnily různé spolky, jejichž cílem bylo především poskytování oděvu, obuvi, jídla, příležitostně se už ale organizovaly i zábavné a vzdělávací akce nebo prázdninové pobyty. Jedním z nejznámějších a nejstarších spolků byl Americký klub českých dam, založený v roce 1864. Důležitou roli ve výchově mimo vyučování hrály také tělovýchovné organizace Sokol, Orel, Dělnické tělocvičné jednoty, skautské organizace.

Tyto spolky měly na děti sice významný vliv a umožňovaly jim hodnotně trávit volný čas, přesto postrádaly systematičnost. Proto se koncem 19. století začaly objevovat instituce, které pečovaly především o chudé děti školou povinné. První takovou institucí byl útulek, který zřídila v roce 1885 pražská obec v Praze na Vyšehradě. Postupně se útulky začaly zakládat i v dalších obcích. Útulky plnily funkci především sociální, ale nelze opomenout ani snahy výchovně vzdělávací. Za významný lze považovat požadavek na pedagogickou kvalifikaci vychovatelky, kterou bývala zpravidla industriální učitelka, tedy učitelka ručních prací.

Označení družiny se místo útulku začalo používat v roce 1931. Nejprve to byly družiny pro školní mládež, poté družiny mládeže. Se změnou pojmenování se objevily i snahy o změny ve funkci družiny. Sítila potřeba zdůraznit výchovnou stránku oproti sociální. Družiny ale nebyly součástí škol, a proto bylo jejich zřizování závislé na rozhodování představitelů měst i dobročinnosti majetných jednotlivců. Součástí škol se družiny staly až v roce 1948 na základě školského zákona. Hlavním cílem družin byla podpora školní výuky, ale už od padesátých let 20. století se objevily dokumenty, jako prováděcí předpisy, výchovné směrnice, organizační řády, kde se zdůrazňoval volnočasový charakter činností.

Zásadní změna se udála v roce 1961, kdy školský zákon ustanovil školní družiny pro výchovu mimo vyučování dětí mladšího školního věku (1. – 5. ročníku). Děti staršího školního věku (6. - 9. ročníku) mohly navštěvovat školní kluby. Zákon také stanovil, že školní družiny i školní kluby jsou součástí škol.

V sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století školské zákony nepřinášely pro školní družiny významnější koncepční změny.³ Doba totality se ovšem projevila i v činnosti školní družiny. Například autoři tehdejších učebnic pedagogiky pro střední

³ srov. PÁVKOVÁ, J. – HÁJEK, B. *Školní družina*, s. 19–21.

školy neopomínali zdůrazňovat především důležitost formování komunistické osobnosti. „Základní formou výchovy mimo vyučování a jednou z nejvýznamnějších forem péče o děti zaměstnaných matek jsou školní družiny a školní kluby. Jejich úkolem je cílevědomá a kvalifikovaná výchovně vzdělávací práce s žáky v době mimo vyučování a o prázdninách, uskutečňovaná v jednotě s výchovným úsilím rodiny, v těsné spolupráci s PO SSM⁴ za účasti společenských organizací NF⁵ a kulturních zařízení. Základním východiskem činnosti školních družin a školních klubů jsou cíle a obsah komunistické výchovy dětí a mládeže.“⁶

V současnosti se činnost školních družin a školních klubů řídí vyhláškou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.

1.2 Školní družina jako zařízení pro zájmové vzdělávání

Školní družina patří stejně jako středisko volného času a školní klub do skupiny školských zařízení pro zájmové vzdělávání. Školní družina je nejčtenějším zařízením, které umožňuje zájmově se vzdělávat buď dětem jedné základní školy, nebo více škol. Ve starší odborné literatuře je možné se setkat s označením mimotřídní a mimoškolní výchova. O mimotřídní výchově se mluvilo v oblasti výchovného působení školy v době mimo povinnou výuku, například činnosti zájmových útvarů. Zahrnovala také činnost školních družin a školních klubů, pokud byly součástí školy. Mimoškolní výchova představuje výchovné působení i jiných institucí než škol. Třeba středisek volného času, domovů mládeže, sdružení dětí a mládeže a dalších subjektů. Oba pojmy lze jen obtížně vymezit. Například školní družina je zařízení pro zájmové vzdělávání, výchovné působení probíhá po vyučování, někdy ve školních třídách. Proto se v současnosti oba pojmy příliš nepoužívají.⁷

Nespornou výhodou ve srovnání s jinými zařízeními je přímá návaznost na školní vyučování. Umožňuje návaznost prostorovou: většina školních družin je umístěna přímo v prostorách školy nebo v přilehlých pavilonech. Tím odpadá nebezpečí případného ohrožení dětí při přesunu přes frekventované komunikace. Pokud je školní družina

⁴ PO SSM – Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže

⁵ NF - Národní fronta

⁶ srov. DUCHÁČKOVÁ, O. *Pedagogika*, s. 46.

⁷ srov. HÁJEK, B. – HOFBAUER, B. – PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 68.

umístěna mimo areál školy, bezpečný přechod mohou zajišťovat vychovatelky. Významná je také návaznost časová. Děti po skončení vyučování rovnou přecházejí do školní družiny nebo je tam vychovatelky odvádějí. Nelze opomenout ani návaznost na vyučování. Při dobré spolupráci a otevřené komunikaci všech pedagogů je snadné do programu ve školní družině zařazovat takové aktivity, které u dětí nenásilnou formou rozvíjejí poznatky získané z vyučování.

Školní družina je určena především pro žáky prvního stupně základní školy, ale k pravidelné docházce mohou být přijati i žáci druhého stupně základní školy, žáci nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře, jestliže nejsou přijati k činnosti školního klubu.⁸

1.2.1 Funkce školní družiny

Školní družiny mají předpoklad k pravidelnému a každodennímu pedagogickému ovlivňování volného času dětí, protože vychovatelé jsou se žáky v každodenním styku, mohou být v pravidelném kontaktu s rodiči a tím pádem případné problémy řešit ihned. Vychovatelé mají pro své výchovné působení vhodnou kvalifikaci a jsou členy pedagogické rady, spolupracují s ostatními pedagogy i s vedením školy.

Vychovatelé také mohou na většinu žáků působit bez ohledu na sociální postavení rodiny. Právě při výchově dětí z nepřizpůsobivých rodin může hrát školní družina důležitou roli. Pedagogové v dnešní škole tráví až příliš mnoho času řešením bezpočtu drobných či závažnějších problémů, které vznikají mezi žáky. Shodují se na tom, že čas strávený řešením konfliktních situací lze využít daleko lépe, jestliže žáci budou systematicky vedeni k tomu, jak těmto konfliktům předcházet a jak je řešit efektivním a sociálně přijatelným způsobem. Zejména školní družina je chápána jako místo pedagogického působení, které umožňuje formou vedení a nácviku sociálních dovedností výraznější zaměření na toto problémové chování dětí. Významnou součástí práce ve školní družině je právě kvalita sociálních vztahů mezi vrstevníky.⁹

⁸ srov. HERMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 19.

⁹ srov. PÁVKOVÁ, J. – HÁJEK, B. *Školní družina*, s. 85–86.

Často se diskutuje, zda školní družiny plní převážně funkci sociální nebo výchovně vzdělávací. Rodiče své děti do školní družiny přihlašují především ze sociálních důvodů. V každém případě zde má sociální aspekt větší rozsah než například ve školních klubech, což je dáno věkem klientů. Školní družiny však mají obrovské možnosti v oblasti výchovně vzdělávací a je škoda jich plně nevyužít. Činnost specifickým způsobem navazuje na vzdělávací činnost základní školy, není však přímým pokračováním vyučování a ani ho nenahrazuje. Činnosti jsou připravovány tak, aby vyhovovaly požadavkům duševní hygieny. To znamená střídání klidných a pohybově náročných činností, práce a odpočinku, organizovaných a spontánních činností.¹⁰

V rámci školních družin také často pracují zájmové útvary. Zde vychovatelé hojně využívají svých specifických schopností a dovedností, které předávají dále dětem. Rozsah činností bývá široký. Od umělecky zaměřených aktivit, například útvary dramatické, hudební, taneční, po přírodovědné, sportovní, informačních technologií.

V ideálním případě by se všechny druhy činností měly ve školní družině během odpoledne prostrídat. Většinou to ale není možné. Činnosti se prolínají, zkušená vychovatelka aktuálně reaguje na zájmy a potřeby dětí. Při hrách i jiných spontánních aktivitách je možné dětem vyhovět a dobu pro tuto činnost původně vyhrazenou prodloužit. Začátky příležitostných akcí a zájmových útvarů by se ovšem měly dodržovat.

1.2.2 Pedagogická dokumentace ve školní družině

Rozsah pedagogické dokumentace, kterou vedou školská zařízení pro zájmové vzdělávání, tedy i školní družiny je v porovnání s rozsahem pedagogické dokumentace vedené školami výrazně menší. Zákon č. 561/ 2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen školský zákon), ve znění pozdějších předpisů nestanovuje, kde má být pedagogická dokumentace uložena, zda přímo ve školském zařízení pro zájmové vzdělávání nebo u právnické osoby vykonávající činnost tohoto školského zařízení.

Školská zařízení pro zájmové vzdělávání vedou tuto pedagogickou dokumentaci:

¹⁰ srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 113–115.

- rozhodnutí o zápisu do školského rejstříku a o jeho změnách a doklady uvedené ve školském zákoně
- evidenci neboli školní matriku dětí, žáků, studentů
- doklady o přijímání dětí, žáků, studentů a uchazečů ke vzdělávání, o průběhu vzdělávání a jeho ukončování
- školní vzdělávací program
- vnitřní řád
- knihu úrazů a záznamy o úrazech dětí, žáků a studentů, popřípadě lékařské posudky
- protokoly a záznamy o provedených kontrolách a inspekční zprávy
- personální a mzdovou dokumentaci, hospodářskou dokumentaci a účetní evidenci
- další dokumentaci stanovenou zvláštními právními předpisy

Konkrétní forma vedení pedagogické dokumentace ve školní družině není přesně stanovena, stejně jako konkrétní tiskopisy a formuláře.¹¹ Z praktického hlediska je však vhodné mít určitou dokumentaci uloženu přímo v prostorách školní družiny. Jedná se zejména o školní matriku, jejíž součástí je zápisový lístek neboli přihláška žáka, vnitřní řád zařízení, školní vzdělávací program. V mnoha školních družinách je veden také Přehled výchovně vzdělávací práce a Docházkový sešit. Podle školského zákona vedou školy a školská zařízení na základě povahy své činnosti mimo jiné i třídní knihu, která obsahuje průkazné údaje o poskytovaném vzdělávání a jeho průběhu. Je ovšem na rozhodnutí ředitele, jestli se informace o průběhu vzdělávání účastníků budou zapisovat do výkazu s názvem Přehled výchovně vzdělávací práce, jiného standardního výkazu nebo do vlastního listinného nebo elektronického výkazu.¹²

Stejně tak není konkrétně stanoven žádný plán práce kromě časového plánu vzdělávání obsaženého ve školním vzdělávacím programu.

¹¹ srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 37.

¹² srov. *Informatorium: časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD*.

Školní matrika může být vedena v listinné nebo elektronické formě a obsahuje důležité informace o dítěti. Ředitel zařízení je oprávněn stanovit rozsah zapisovaných údajů, k nezbytným ovšem patří například jméno a příjmení, rodné číslo nebo datum narození, státní občanství, místo trvalého pobytu, informace o zdravotních obtížích, jméno zákonného zástupce a telefonické spojení.

Přihláška žáka do školní družiny může mít i jiný název, například zápisní lístek. Je součástí povinné dokumentace k pravidelné činnosti školní družiny a musí obsahovat údaje potřebné k zápisu žáka do školní matriky. Může mít ovšem libovolnou podobu. Je možno využít stávajících tiskopisů, některé školní družiny si však přihlášky raději sestavují samy, podle svých potřeb.

Vnitřní řád zařízení je dokument, který specifikuje konkrétní zařízení. Musí být zveřejněn buď na internetových stránkách zařízení, nebo v listinné podobě přímo v zařízení tak, aby mohl být volně přístupný vychovatelům, dětem i jejich rodičům. Zpravidla obsahuje základní okruhy stanovující podmínky provozu školní družiny. Jsou v něm zakotveny například údaje o provozní době zařízení, o právech a povinnostech účastníků zájmového vzdělávání. Mohou zde být také zaneseny informace o zájmových útvarech, jestli tyto v rámci školní družiny pracují. Některá specifická dílčí ustanovení se nedávají do zveřejněného řádu, ale například do pracovních náplní vychovatelek nebo jsou obsahem interních příkazů ředitele zařízení.¹³

Školní vzdělávací program je závazný pedagogický dokument, který má mít vypracován každý školský subjekt. Školnímu vzdělávacímu programu je věnována druhá kapitola.

Při vedení dokumentace a školní matriky a při zpracování osobních údajů žáků postupuje i školní družina podle zákona.¹⁴ K zápisu základních údajů o dítěti do školní matriky není třeba vyžadovat souhlas zákonného zástupce. Pokud jsou ale pro účely evidence vyžadovány údaje další, rozšiřující, které nejsou uvedeny ve školském zákoně, souhlas s poskytnutím těchto údajů od zákonných zástupců dítěte nutný je. Tento souhlas

¹³ srov. PÁVKOVÁ, J. – HÁJEK, B. *Školní družina*, s. 49.

¹⁴ Zákon č. 101/2000 Sb. *O ochraně osobních údajů a o změně některých údajů* ze dne 4. dubna 2005.

musí být právnická osoba provozující činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání schopna prokázat po celou dobu zpracování.¹⁵

1.2.3 Funkce vychovatelky ve školní družině

Vychovatel hraje v životě dětí důležitou úlohu. Vede je k osvojování návyků a dovedností, udržování pořádku a kázně. Vede děti k tomu, aby se samostatně dokázaly orientovat v určitých situacích, aby se naučily samostatně myslet. Probouzí v nich odpovědnost za sebe i druhé, vychovává je k samostatnosti, ohleduplnosti, houževnatosti, rozvíjí charakterové vlastnosti.

Během celého školního roku vychovatel na děti působí, hraje si s nimi, poskytuje jim příležitost, aby samy dávaly podněty k různým činnostem, samy realizovaly vlastní nápady. Ovlivňuje jejich povahové rysy, rozvíjí kladné vlastnosti a vhodnými metodami se snaží předcházet vzniku sociálně patologického chování.¹⁶

Proto je i v zájmovém vzdělávání nadmíru důležité, kdo se pedagogické činnosti ve školní družině věnuje, kdo ji organizuje a nabízí.¹⁷ Pedagogickým pracovníkem může být ten, kdo splňuje předpoklady dané zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Tímto předpokladem je plná způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost, odborná kvalifikace a prokázání znalosti českého jazyka, která se ovšem týká jen osob, které získaly příslušnou odbornou kvalifikaci v jiném vyučovacím jazyce než v českém.¹⁸

Kromě výše uvedených předpokladů daných ze zákona jsou však neméně důležité i osobnostní a dovednostní předpoklady konkrétního vychovatele nebo vychovatelky. Co se osobnostních dispozic týká, je pro úspěšný výkon funkce vychovatelky nutný kladný vztah k dětem, který dokáže projevit. Vychovatelka má mít vysokou míru empatie a má umět ve skupině dětí vytvořit příznivé sociální klima. Umí s dětmi efektivně jednat, děti jsou pro ni partnery a ne jen objekty sociální služby. Je schopnou organizátorkou, umí

¹⁵ srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 37–40.

¹⁶ srov. KALÁBOVÁ, N. *Pohádkové vzdělávání*, s. 156.

¹⁷ srov. HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, s. 47.

¹⁸ srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 24.

navozovat a motivovat široké spektrum různých činností. Umí si s dětmi hrát a hra s dětmi ji těší. Vychovatelka má být pozitivně naladěna, má mít vypěstované mravní vědomí odpovídající společensky uznávaným hodnotám a jednat podle něho.

Kromě vhodného oblékání, líčení a vystupování patří do osobnostních dispozic také komunikace verbální i nonverbální. Při verbální komunikaci vychovatelka volí optimální tempo řeči, zařazuje pauzy. Nepoužívá zdobněliny. Reguluje sílu hlasu, který se snaží udržovat v nižších polohách. V žádném případě nepoužívá ironii a zesměšňování dětí. Forma předávání informací musí děti zaujmout, předávané pokyny a informace musí být pravdivé, jednoznačné, stručné a srozumitelné. Vychovatelka umí dětem naslouchat, protože komunikace není monolog vychovatelky. Důležitá je také nonverbální komunikace, protože gesto nebo výraz tváře jsou často výmluvnější než košatá souvětí. Nezbytným prvkem nonverbální komunikace je úsměv, kterým vychovatelka může vyjádřit souhlas s činností dítěte nebo dítě úsměvem pochválit.

Dovednostní dispozice jsou předpokladem úspěchu vychovatelky v různých zájmových oblastech. Stejně důležitá je ale i schopnost v těchto oblastech děti vést, rozvíjet jejich schopnosti. Z pedagogického hlediska je podstatná znalost metodiky, jak dovednost děti naučit. Vychovatelka ovládá širokou škálu volnočasových aktivit vhodných pro děti, nadále si repertoár nabídky doplňuje.¹⁹

Pedagogičtí pracovníci, tedy i vychovatelky školních družin, mají po dobu výkonu své pedagogické činnosti povinnost dalšího vzdělávání, kterým si doplňují a upevňují kvalifikaci. Mohou se také účastnit dalšího vzdělávání, kterým si svoji kvalifikaci zvyšují.²⁰

Mezi vychovatelkou a dětmi se postupně vzájemným sbližováním a poznáváním vytváří vztah, který může kladně, ale také záporně ovlivňovat úspěšnost pedagogického působení i vývoj osobnosti dítěte. Kladný vztah k vychovatelce vzbuzuje u dětí citovou odezvu, která se může přenést na příznivý vztah k celému zařízení.²¹

¹⁹ srov. PÁVKOVÁ, J. – HÁJEK, B. *Školní družina*, s. 34–36.

²⁰ srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 29.

²¹ srov. PÁVKOVÁ, J. – HÁJEK, B. *Školní družina*, s. 35.

1.2.4 Stěžejní princip práce ve školní družině – zážitek a hra

Zážitek je produktem výchovy zážitkovou pedagogikou, pro kterou existuje řada dalších pojmů jako například výchova zážitkem, výchova prožitkem, zážitková výchova, výchova dobrodružstvím. Tyto zážitky vychovávaný získává prostřednictvím vlastní aktivity. Samotný zážitek však ještě nestačí k tomu, aby se člověk něco naučil. Je potřeba rozlišovat mezi „rekreačním“ a „pedagogickým“ zážitkem. Rozdíl tkví v reflexi. K učení dochází díky zkoumání, hodnocení a zpracovávání zkušeností, které zážitek vyvolal.²²

Výchova zážitkem je i ve školní družině komplexním procesem, který v sobě zahrnuje zážitek, vnímavost, poznání a chování, a snaží se zapojit také emoce, představivost, fyzické tělo i intelekt. Vychovatelky školní družiny se snaží řídit principy usnadňování procesu výchovy. Mezi tyto principy patří vytváření vhodných zážitků, stavění žáků před problémy, nastavování hranice, podporování žáků, zajišťování jejich fyzické i psychické bezpečnosti a usnadňování procesu učení. Dalšími principy jsou identifikace a podpora spontánní příležitosti pro učení pedagogem, snaha pedagoga být si vědom svým předsudků a předpojatých soudů a vlivu, které mohou na žáka mít, a také zahrnutí možnosti učit se z důsledků vlastních činů, z chyb i úspěchu.²³

Stejně jako zážitek, tak i hra je základním principem práce ve školní družině. Hry lze třídit a klasifikovat podle různých kritérií, ale každá hra je zdrojem zábavy a usiluje také o výchovný efekt v nejširším slova smyslu. Děti ve speciálním „herním“ světě dělají věci, o kterých se doposud domnívaly, že je nezávládnou. Reagují na nové podněty a mají možnost objevovat dosud neznámé stránky sebe sama i ostatních.

Vzhledem k tomu, že během většiny her dochází ke komunikaci, lze hry považovat za jakési hřiště, kde je možné testovat nejrůznější interakce a vyhodnocovat reakce. Hraní také pomáhá odstraňovat společenské předsudky a stres a zvyšuje vnitřní motivaci a relaxaci.²⁴

²² srov. PELÁNEK, R. *Příručka instruktora zážitkových akcí*, s. 21.

²³ srov. FRANC. D. – ZOUNKOVÁ. D – MARTIN. A., *Učení zážitkem a hrou*, s. 20.

²⁴ srov. FRANC. D. – ZOUNKOVÁ. D – MARTIN. A., *Učení zážitkem a hrou*, s. 67-68.

2 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) je povinný a závazný dokument, který musí mít podle školského zákona vypracovány školy, ale také školní družiny, jakožto školská zařízení pro zájmové vzdělávání. Zatímco pro školy vydalo Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR (dále jen MŠMT) rámcové vzdělávací programy, které si dále rozpracovávají do svých ŠVP, pro školská zařízení pro zájmové vzdělávání rámcový program stanoven nebyl a ani nebude.²⁵

ŠVP vydává ředitel školy nebo školského zařízení. Školní družiny tvořily svůj ŠVP jako samostatný dokument nebo jako součást ŠVP školy. Přestože jej vydává ředitel, autorem je většinou tým vychovatelek školních družin. Je to otevřený dokument, který je možno doplňovat a upřesňovat podle potřeb konkrétních zařízení. Na ŠVP je možno nahlížet z různých úhlů pohledu. V rámci legislativy se jedná o povinný pedagogický dokument.

Z pedagogického pohledu je klíčové to, že formuluje, jak nejefektivněji pedagogicky působit na žáky, aby co nejlépe využívali svůj volný čas. Umožňuje promýšlet, plánovat a realizovat množství nových společných činností s ohledem na místní podmínky. Proto si každá školní družina vytváří vlastní program, který nelze opsat nebo mechanicky přenést z jiných podmínek.

Nezanedbatelná je stránka evaluační. Pedagogická činnost vyžaduje zpětnou vazbu. Jde o vnější hodnocení zřizovatelem, vedením školy, rodiči či žáky i Českou školní inspekcí. Důležité je však také sebehodnocení vychovatelkami (vnitřní evaluace).

Společenský význam ŠVP je v tom, že se jedná o obecně přístupný dokument a je jednou z prvních prezentací školní družiny na veřejnosti. Z něj se rodiče dovídají, co budou jejich děti v družině dělat, jakými činnostmi se budou zabývat. Rodiče totiž nepožadují jen sociální službu ve smyslu „hlídání“, ale i smysluplné rozvíjení zájmů a nadání svých dětí. Kvalitně vytvořený ŠVP významně posiluje prestiž školních družin.²⁶

²⁵ srov. HÁJEK, B. – HOFBAUER, B. – PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 155.

²⁶ srov. HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, s. 8-13.

2.1 Obsah ŠVP školních družin

Pro tvorbu ŠVP ve školní družině není stanoven žádný obecně platný předpis, vše je ponecháno v pravomoci ředitele, který ŠVP vydává. Školský zákon ale stanovuje, které údaje musí obsahovat, tedy které jsou povinné a které obsahovat nemusí.

Povinné údaje:

- konkrétní cíle vzdělávání
- délka a časový plán vzdělávání
- formy vzdělávání
- obsah vzdělávání
- podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
- podmínky přijímání uchazečů a podmínky průběhu a ukončování vzdělávání
- popis materiálních podmínek
- popis personálních podmínek
- popis ekonomických podmínek
- popis podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví
- zveřejnění ŠVP

Nepovinné údaje:

- identifikační údaje
- charakteristika zařízení
- podmínky pro vzdělávání nadaných žáků

Součástí ŠVP většinou tvoří také náměty činností, které jsou sdružovány do bloků.²⁷

²⁷ Zákon č. 561/2004 Sb. *O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* ze dne 1. ledna 2005.

2.1.1 Konkrétní cíle vzdělávání

Je to povinný údaj. Cíl je základním předpokladem každého pedagogického působení. V ideálním případě předpokládá jeho výsledek, vždy ale určuje alespoň jeho směřování a umožňuje integraci různorodých činností do určité posloupnosti a systému. Srozumitelně stanovený cíl vzdělávání plní pro účastníky významnou funkci motivační a informační. To má právě v oblasti zájmového vzdělávání mimořádný význam.

Pro stanovení konkrétních cílů ve školní družině je nezbytná orientace ve struktuře vzdělávacích cílů, vyplývajících ze školského zákona a navazujících dokumentů, vztahujících se k příslušné věkové skupině účastníků zájmového vzdělávání. Cíle zájmového vzdělávání jsou vyjádřeny z pozice pedagogických pracovníků – to jsou cíle obecné. Z pozice žáků jsou vyjádřeny cíle výukové (výsledky vzdělávání) a kompetence. Obecné cíle vyjadřují, k čemu má vzdělávání směřovat, o co mají pedagogičtí pracovníci usilovat. Výukové cíle a kompetence absolventa zájmového vzdělávání uvádějí, jak žák umí své vědomosti a dovednosti používat.

Vzhledem k tomu, že žáci školní družiny jsou v naprosté většině zároveň žáky základní školy, výukové cíle i kompetence základního vzdělávání podle rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělání se promítají i do vzdělávání zájmového.

Cíle zájmového vzdělávání nejsou školským zákonem konkrétně stanoveny. To umožňuje širokou a prakticky neomezenou volnost při jejich formulování, zároveň však klade mimořádné nároky na odpovědnost, kvalifikovanost a profesionalitu vychovatelek, které ŠVP tvořily, tvoří nebo upřesňují a doplňují.²⁸

2.1.2 Klíčové a odborné kompetence v zájmovém vzdělávání

Pojem kompetence je chápán jako souhrn znalostí, schopností a praktických dovedností a s nimi souvisejících postojů i hodnotových orientací, které vedou k výkonu činností. Obecně platné předpisy nepředepisují, které klíčové a odborné kompetence si má žák po ukončení zájmového vzdělávání ve školní družině vytvořit, a nestanovují ani povinnost kompetence uvádět v ŠVP. Cílem vzdělávání ve školní družině však

²⁸ srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 55-58.

je vybavit žáky souborem kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná, a připravit je na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti.

Školní družiny při tvorbě svých ŠVP vycházely z rámcových vzdělávacích programů některých oborů středního vzdělávání, kde se kompetence formálně dělí na klíčové a odborné. Ve skutečnosti se však prolínají.

Klíčové kompetence, které si žák vytvoří po ukončení zájmového vzdělávání ve školní družině, jsou prakticky shodné s klíčovými kompetencemi, které si žák osvojí po ukončení základního vzdělávání.

Jsou to:

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence občanské
- kompetence pracovní

Odborné kompetence, které si žák po ukončení zájmového vzdělávání osvojí, představují specifikum tohoto vzdělávání:

- kompetence k realizaci zájmové činnosti
- kompetence k aktivnímu využívání volného času²⁹

2.1.3 Délka a časový plán vzdělávání

Tento údaj je v ŠVP povinnou položkou. ŠVP se sestavuje na určité časové období. Většinou tímto obdobím není jeden rok, ale doba jednoho vzdělávacího cyklu. Výhodou

²⁹ srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 61-64.

programu sestaveného pro celý vzdělávací cyklus je jeho operativnost, možnost kreativně reagovat na změny podmínek, přesouvat témata podle potřeby.³⁰

2.1.4 Formy vzdělávání

Vyhláška o zájmovém vzdělávání³¹ stanovuje pro školní družiny tyto formy zájmového vzdělávání: pravidelnou činnost, příležitostnou, otevřenou nabídku spontánních činností. Dále má školní družina umožňovat odpočinkové činnosti a přípravu na vyučování.

Pravidelná činnost je organizována v rámci aktivit zájmového nebo tělovýchovného charakteru, ale zahrnujeme sem i práci vlastních zájmových útvarů. Je to každodenní činnost žáků, ale tuto činnost lze nabídnout i ostatním zájemcům.

Příležitostná činnost většinou přesahuje rámec jednoho oddělení a není zahrnuta do standardní týdenní skladby činností. Tyto akce, jako besídky, slavnosti, víkendové akce, besedy, většinou připravují všechna oddělení družiny a mohou být určena i rodičům nebo širší veřejnosti.

Otevřená nabídka spontánních činností není chápána pouze jako klidové činnosti, ale i jako aktivní odpočinek. Klidovými činnostmi rozumíme například individuální hry, klid po obědě, poslechové aktivity, přirozená komunikace, aktivním odpočinkem zejména rekreační činnosti, jako závodivé nebo pohybové hry.

Příprava na vyučování se nezakládá pouze na vypracovávání domácích úkolů. Významné jsou všechny aktivity, kterými u dětí rozšiřujeme a upevňujeme poznatky ze školního vyučování, a také didaktické hry. Pokud se děti ve školní družině věnují práci na domácích úkolech, mělo být to být vždy po dohodě s rodiči. Vychovatelky by měly těmto dětem připravit odpovídající podmínky. Mohou úkoly zkontrolovat, ale ne opravovat. Na případné chyby by měly upozornit a vyzvat žáka k opravě.³²

³⁰ srov. HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, s. 33.

³¹ Vyhláška č. 74/2005 Sb. *O zájmovém vzdělávání* ze dne 17. února 2005.

³² srov. HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, s. 26-27.

2.1.5 Obsah vzdělávání

Školský zákon vymezuje obsah zájmového vzdělávání jako naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti. Obsah zájmového vzdělávání tak může být sofistikovaně uspořádán do různých tematických celků. Pokud je školní družina součástí školy, může obsah vzdělávání navazovat na rámcový vzdělávací program pro základní školu.³³ Školní družiny tedy mají často obsah zájmového vzdělávání orientačně rozdělen do vzdělávacích oblastí, bylo upuštěno od dříve používaného dělení na samostatné výchovné složky a byl zdůrazněn integrovaný přístup. Toto propojení dříve používaných výchovných složek do logických celků lze využít při vytváření a posilování vytčených kompetencí žáků. Konkrétní osvědčené činnosti z těchto výchovných složek však lze i nadále využívat jako náměty pro činnost podle stanovených oblastí a v širších komplexech.³⁴

Další možností tvorby obsahu vzdělávání je inspirace tzv. čtyřmi pilíři vzdělávání, které formulovala Mezinárodní komise UNESCO. Těmito pilíři jsou: učit se poznávat, učit se jednat, učit se žít společně, učit se žít s ostatními, učit se být.³⁵

Některé školní družiny se při tvorbě obsahu svého školního vzdělávacího programu také inspirovaly rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání.

2.1.6 Podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Zájmové vzdělávání ve školní družině nabízí významný prostor pro integraci žáků. Některé školní družiny se snaží dokonce i o inkluzivní přístup. Jedná se o žáky, kteří mají školským poradenským zařízením diagnostikovány speciální vzdělávací potřeby.³⁶ Školní družiny často navštěvují děti jednak se specifickými poruchami učení, s tělesným postižením, ale i s poruchami chování. Právě v těchto případech může školní družina hrát významnou roli v oblasti primární prevence. Dalším důležitým momentem je, že pokud postižené dítě školní družinu navštěvuje, může všímavá vychovatelka informacemi

³³ srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 66.

³⁴ srov. HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, s. 33.

³⁵ srov. HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, s. 13.

³⁶ srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 67.

o zvláštních projevech chování, například při hře, významně doplnit celkový obraz o dítěti a pomoci tak učitelům i dalším odborníkům.³⁷

Školní družiny by ve svých ŠVP měly ukázat připravenost vzdělávat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami zejména v oblasti personální. Sem lze zahrnout dostatečné personální zajištění aktivit, odbornost pedagogických pracovníků s ohledem na druh postižení či znevýhodnění účastníků, využití dobrovolníků, kteří sice vést zájmové vzdělávání nemohou, ale mohou pomáhat při jeho realizaci. V oblasti technické je vhodné se zaměřit na problematiku architektonických bariér, na zařízení usnadňující přístup a na zajištění přepravy. Oblast materiální zahrnuje vybavenost speciálními didaktickými a kompenzačními pomůckami nebo alespoň možnost zápůjčky. V rámci organizační by měl ŠVP obsahovat zejména vymezení forem integrace, spolupráci s rodiči nebo jinými zákonnými zástupci žáka zájmového vzdělávání, spolupráci se školskými poradenskými zařízeními, způsob zajištění alternativních forem komunikace.³⁸

2.1.7 Podmínky přijímání uchazečů a podmínky průběhu a ukončování vzdělávání

O přijetí účastníka k činnosti družiny se rozhoduje na základě písemné přihlášky, jejíž součástí je písemné sdělení zákonných zástupců účastníka o rozsahu docházky a způsobu odchodu účastníka z družiny.³⁹ Přihláška by měla obsahovat údaje zapisované do školní matriky. Další podmínky pro přijímání žáků do školní družiny stanoví ředitel. Může například úzce vymežit věk účastníků, stanovit nejnižší a nejvyšší počet účastníků, povinnost placení úplaty ve stanovených termínech.

K ukončování zájmového vzdělávání ve školní družině dochází převážně poslední den konkrétního školního roku, protože na začátku nového školního roku rodiče podávají přihlášky nové, aktuální. Doklad o ukončení zájmového vzdělávání se většinou ve školních družinách nevydává, jelikož jde o administrativní zátěž a nemá ani své opodstatnění.

³⁷ srov. LANG, G . – BERBERICHOVÁ, CH. *Každé dítě potřebuje speciální přístup*, s. 120.

³⁸ srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 68.

³⁹ Vyhláška č. 74/2005 Sb. *O zájmovém vzdělávání* ze dne 17. února 2005.

Je ale vhodné upravit podmínky pro předčasné ukončení zájmového vzdělávání ve školní družině a vyžadovat písemné sdělení rodičů nebo zákonných zástupců žáků.⁴⁰

2.1.8 Popis materiálních podmínek

Pro úspěšnou pedagogickou práci ve školní družině jsou důležité nejen aktivity, které žákům nabízíme, ale také materiální podmínky, ve kterých s dětmi pracujeme. Část ŠVP vztahující se k popisu materiálních podmínek zachycuje jejich stávající stav, ale také naznačuje očekávaný vývoj nebo rozšiřování prostor či jejich úpravy.⁴¹ Základním předpisem k tomuto tématu je vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. Prostory pro pobyt žáků ve školních družinách se zařizují tak, aby umožňovaly činnost, pro kterou jsou zřízeny. Nejmenší plocha volného prostoru na žáka se stanoví dva metry čtvereční na jednoho žáka. Nábytek má být výškově odpovídající vzrůstu žáků.

Prostory školních družin a jejich vybavení by mělo splňovat estetická kritéria a také by měly být čisté a dobře čistitelné. Prostory by měly mít odpovídající teplotu, vlhkost vzduchu, přiměřené osvětlení, měly by být odhlučněné a udržované.⁴²

K základnímu materiálnímu a prostorovému vybavení, které by školní družiny měly mít ve svém bezprostředním okolí, patří hřišťové areály s příslušným vybavením a úpravou terénu pro sportovní a rekreační činnost. Pro děti mladšího školního věku by měla být hřiště vybavena pískovištěm, skluzavkami, průlezkami, houpačkami.⁴³

2.1.9 Popis personálních podmínek

ŠVP musí obsahovat popis personálních podmínek. V této části je vhodné nastínit poslání v procesu zájmového vzdělávání a také uvést složení pedagogického sboru. Další doporučenou položkou je odbornost pedagogů. Povinností pedagogických pracovníků je dále se vzdělávat v akreditovaných kurzech a také samostudiem.

⁴⁰ srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 69-70.

⁴¹ srov. HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, s. 45–46.

⁴² srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 71.

⁴³ srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 69

Tato část ŠVP může být velmi stručná, protože pracovní náplně vychovatelů nejsou součástí ŠVP.⁴⁴

2.1.10 Popis ekonomických podmínek

Rozsah této části není závazně stanoven. Je zde však vhodné uvést například výši úplaty, pravidla pro stanovení úplaty v případě, že je žák ke konkrétnímu zájmovému vzdělávání přijat v jeho průběhu nebo pravidla pro vrácení části úplaty, pokud žák činnost předčasně ukončí v průběhu zájmového vzdělávání.⁴⁵

2.1.11 Popis podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví

Většina školních družin tvoří se školou jednu právnickou osobu a zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků je tedy zabezpečeno v rámci celé školy. Také vnitřní řád školních družin má obsahovat zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí. Protože je ale tato položka v ŠVP povinná, musí být podmínky bezpečnosti práce a ochrany zdraví popsány i v tomto dokumentu.

Je vhodné se zaměřit jednak na podmínky pro hygienické a bezpečné působení školní družiny a jednak také na psychosociální podmínky.

Důležité je zaměřit pozornost nejen na vlastní zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, ale také formálnímu prokázání, že byla učiněna všechna opatření k minimalizaci úrazů.⁴⁶

2.1.12 Zveřejnění ŠVP

Poslední povinnou položkou ŠVP je jeho zveřejnění. Školní vzdělávací program ředitel školy nebo školského zařízení zveřejní na přístupném místě ve škole nebo školském zařízení; do školního vzdělávacího programu může každý nahlížet a pořizovat si z něj

⁴⁴ srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 71–73.

⁴⁵ srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 73.

⁴⁶ srov. HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, s. 55–56.

opisy a výpisy, anebo za cenu v místě obvyklou může obdržet jeho kopii. Poskytování informací podle zákona o svobodném přístupu k informacím tím není dotčeno.⁴⁷

2.1.13 Nepovinné údaje

Mezi nepovinné patří identifikační údaje. Jsou však základním přestavením školského zařízení. Školní družiny bývají zpravidla součástí škol a mohou tedy tyto údaje umístit do společné části dokumentu obsahujícího jak školní program pro základní vzdělávání, tak i školní program pro zájmové vzdělávání. Stejně tak charakteristika zařízení je údaj nepovinný, může ale zařízení jednak blíže specifikovat, jednak poskytovat informace zákonným zástupcům dětí a také zpopularizovat toto zařízení. Tento údaj je také důležitý pro evaluační orgány, Českou školní inspekci a zřizovatele, které posuzují naplňování poslání zařízení konkrétními činnostmi.⁴⁸ Třetím nepovinným údajem jsou podmínky pro vzdělávání nadaných účastníků. Je vhodné nastítnit nabídku, kterou školní družina má pro mimořádně nadané děti. V této nabídce se mohou objevit například vzdělávací aktivity pro nadané děti, možnosti zařadit se do aktivit primárně určených pro vyšší věkové skupiny, odbornou připravenost vychovatelů.

⁴⁷ Zákon č. 561/ 2004 Sb. *O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* ze dne 1. ledna 2005.

⁴⁸ srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 60.

3 Školní družina při Základní škole Boskovice

Základní škola vznikla k datu 1. 7. 2005 sloučením tří základních škol. Nástupnickou organizací se stala Základní škola Boskovice, okres Blansko, nám. 9. května 8. Je charakteristická především vysokým počtem žáků, kteří jsou umístěni ve třech budovách základní školy. Kapacita školy je kolem 1940 žáků.

3.1 Historie

První zmínky o školní družině, tehdy o družině mládeže, se v kronice školy objevují ve školním roce 1953-54. Byly vytvořeny dvě skupiny podle věku dětí, pracovaly zde dvě vychovatelky. Údaj o počtu žáků je v kronice uveden poměrně nepřesný, sto až sto padesát žáků. Překvapivou informací bylo, že v této době stravování žáků zajišťovala kuchyně družiny mládeže. Dětem byly poskytovány přesnídávky, obědy, ale i odpolední svačiny. Hned v následujícím školním roce se podle kroniky začínají objevovat dobré výsledky v práci družiny mládeže. Dochází ke zlepšování prospěchu žáků, kteří družinu mládeže pravidelně navštěvují.

Ve školním roce 1956-57 jsou opět zdůrazňovány kladné výsledky soustavné péče o děti zaměstnaných rodičů. Přispívá k tomu hlavně spolupráce vyučujících s vychovateli i pohovory s rodiči. V tomto roce byla družina mládeže zřetelně oddělena od stravování ve školní jídelně. „Vychovatelky se zaměřily nejen na výchovnou stránku, ale i na pomoc škole tím, že systematicky kontrolovaly plnění uložených úkolů a jejich samostatné vypracování. Kromě této práce zaměstnávaly vychovatelky děti různým způsobem podle zájmu dětí a tak přispívaly značně k polytechnické výchově. Kromě toho poskytovaly vychovatelky dětem možnost různých společenských her a tak se stala družina mládeže přitažlivou a této vymoženosti si vážili nejen žáci, ale i rodiče oceňovali její zdárné výchovné působení.“⁴⁹

Po tomto školním roce začíná v kronice převažovat hodnocení práce pionýrské organizace a vlastní činnost školy na úkor činnosti družiny mládeže. Za zmínku snad ještě stojí školní roky 1964-65 a 1965-66, kdy byla pro nedostatek prostoru družina mládeže

⁴⁹ srov. *Kronika Základní školy v Boskovicích*

přestěhována do Městského domu pionýrů a mládeže v Boskovicích. Jedno oddělení dokonce pracovalo dopoledne z důvodu směnného vyučování.

V letech 1967-68 družina mládeže procházela pravděpodobně jakousi krizí. Podle kroniky byla v této době vedením školy několikrát prověřována práce vychovatelek v družině mládeže a byly zjištěny slabé výsledky. Hlavním nedostatkem byl malý zájem o zlepšování výsledků práce samých vychovatelek. Jevily se jako málo aktivní a iniciativní. Důležitým obdobím byl rok 1972-73, kdy byla družina mládeže přemístěna z nevyhovujících prostor domu pionýrů do nově přistavené budovy. Tímto krokem se práce školní družiny značně zkvalitnila. Přesto došlo k dalšímu posunu a to v roce 1994-95, kdy byla přístavba propojena s hlavní budovou. Do té doby totiž musely děti ze školní družiny v přístavbě školy do jídelny, tělocvičny v hlavní budově přecházet otevřeným a nezastřešeným prostorem.

Děti z družiny mládeže trávily po dlouhou dobu svůj volný čas v dnes již těžko představitelných podmínkách. Dopoledne se ve třídě vzdělávaly a odpoledne v téže třídě odpočívaly, hrály si a zabývaly se zájmovými činnostmi. Přesto zájem o umístění dětí do školní družiny neustále vzrůstal.

Ve školním roce 2004-05 se školní družina konečně dočkala vlastních prostor, které si vychovatelky spolu s dětmi přizpůsobily svým potřebám.

3.2 Školní družina v současnosti

Školní družina je součástí Základní školy v Boskovicích, okres Blansko, nám. 9. května. Jak už bylo uvedeno, výuka probíhá ve třech budovách, stejně tak i školní družina je umístěna ve třech budovách. Přestože se formálně jedná o jedno zařízení pro zájmové vzdělávání, specifika jednotlivých pracovišť jsou poměrně významná. Proto se zaměřím pouze na pracoviště na nám. 9. května, protože zde již dvacet roků působím.

Školní družina je umístěna v budově základní školy, která se nachází nedaleko centra města Boskovic. Výhodou tedy je, že je dobře dostupná, nevýhodou však poměrně velký dopravní provoz. Prostory školní družiny se nacházejí v přístavbě školy, zahrnují tři oddělení, přilehlé chodby, hřiště s umělým povrchem pro pohybové aktivity, kterému děti neřeknou jinak než „dvoreček“. Prostory nejsou nikterak rozlehlé, jejich úpravou však bylo

dosáženo maximálního využití. Všechna tři oddělení spolu sousedí, důležité je také vhodně umístěné hygienické zázemí. Výhodná je i poloha již zmiňovaného dvorečku. Při pobytu na něm mohou děti kdykoliv odejít na WC, napít se, nasvačit a vychovatelky přitom o nich neztrácejí přehled. Dvoreček má jisté kouzlo i pro rodiče. Při vyzvedávání dětí se často na dvorečku zdrží a dokonce se i zapojují do zrovna probíhajících aktivit.

Pokud nelze využít pobytu na dvorečku z důvodu nepříznivého počasí, je možno nepřilíši pohybově náročné aktivity směřovat na chodbu. Tak se chodba jednou promění v předváděcí molo módní přehlídky, jindy v improvizované hřiště pro přeskoky přes švihadlo nebo gumu. Z rozhovorů s rodiči se dovídám, že pro ně i jejich děti není podstatná rozlehlost prostor, ale především mimořádně příznivé klima ve školní družině, které dokonce nazývají rodinným klimatem.

Každé ze tří oddělení je vybaveno výškově stavitelným nábytkem. Asi na polovině podlahové plochy je kvalitní zátěžový koberec, který je dětmi využíván k relaxačním a odpočinkovým aktivitám. Druhá polovina je pokryta podlahovou krytinou, která dětem umožňuje provádět i výtvarné činnosti na výkresy větších formátů. Úložné prostory tvoří vestavěné skříně šetřící prostor a neohrožující ostrými rohy. Výzdoba jednotlivých oddělení je mobilní, převážně vytvořená dětmi. V rámci zútulnění přilehlých chodeb si každý rok zvolíme téma, které postupně celý rok zpracováváme a poté hotové výrobky umístíme na stěny. Takto jsme již vytvořili „Podmořský svět“, „Vesmír“ a v letošním roce zpracováváme téma „Cirkus“.

O zařazení dětí do školní družiny je velký zájem. Z kapacitních důvodů však mohou být umísťovány děti jen do třetího ročníku. Děti ze čtvrtého a pátého ročníku jsou přijímány jen výjimečně. Tyto výjimky jsou udělovány nejčastěji dětem ze znevýhodněného sociálního prostředí nebo dětem integrovaným.

3.2.1 Zájmové útvary ve školní družině

Neodmyslitelnou součástí školní družiny jsou zájmové útvary, respektive kroužky. V letošním školním roce pracuje při školní družině zájmový útvar Počítače, Výtvarný, kroužek, Šikulky a Sportovní kroužek. O zapojení dětí do zájmových útvarů je značný zájem. Týmu vychovatelek se podařilo vytvořit obsahově zajímavé kroužky s vysokou

úrovni práce. Rodiče kladně hodnotí především to, že zájmové útvary nejsou zpoplatněny, i když vedení školy o zpoplatnění od příštího školního roku uvažuje. Je na pováženu, že ve vedení školy se objevily i návrhy na zrušení kroužků. Důvodem je možnost snížení úvazků vychovatelek a tím úspora finančních prostředků.

Zájmový útvar Počítače je pro velký zájem dětí rozdělen do dvou dnů, čímž bylo umožněno děti zařadit podle jejich dosavadních zkušeností s prací na počítači. Vychovatelka tak může činnost připravit konkrétně pro každou skupinu. Především ve skupině úplných začátečníků jsou zařazeny děti, které se s počítačem seznamují jen tímto způsobem, protože například rodina počítač nevlastní. Náplní zájmového útvaru je základní orientace v počítači, ovládání myši a klávesnice, práce s výukovými programy pro děti mladšího školního věku, práce s elektronickou poštou, vyhledávání na internetu. Děti jsou také průběžně informovány o potenciálním nebezpečí sociálně patologických jevů při práci s internetem.

Zájmový útvar Výtvarný kroužek si získal velkou oblibu. Některé děti se dokonce odhlásily z výtvarného kroužku v základní umělecké škole⁵⁰ a přihlásily se do „družinového“. Vychovatelka se zajímá o tradiční techniky i nové trendy a svoje poznatky předává dětem. Výsledkem jsou potom pozoruhodné výtvořky, které zdobí prostory školy.

Zájmový útvar Šikulky má mnohaletou tradici. Cílem kroužku je seznámit děti se zpracováváním různých materiálů, vlastnoručně vytvářet dekorace a drobné dárky. Využívají se v první řadě různé druhy papíru, jako je například papír hedvábný, kreповý, plástvový, vlnitá lepenka, karton. Výborným materiálem je látka a také materiál odpadový. Takto se zpracovávají obaly od vajec, ruličky od papírových utěrek, PET lahve, uzávěry od PET lahví, obaly od čajových svíček, sáčky od čajů, krabičky od sýrů. Děti také rády pracují s přírodním materiálem, zvláště pokud si jej mohou samy nasbírat. Nejoblíbenějšími činnostmi jsou však jednoznačně kuchařské počiny. Několikrát do roka se děti pouštějí do přípravy jednoduchých pokrmů, jako jsou chuťovky, saláty, nepečené sladkosti, zmrzlinové poháry.⁵¹

V letošním školním roce bylo po dohodě s vychovatelkou z druhého pracoviště dohodnuto, že bude pro děti připraveno společné tvoření. Takže děti ze spráteného

⁵⁰ Dále jen ZUŠ

⁵¹ Příloha č. 1

zájmového útvaru Klubičko na pracovišti Sušilova navštívily kroužek Šikulky a společně si vytvořily papírového lyžaře. Další týden byly zase děti ze Šikulky na návštěvě v Klubičku na Sušilově ulici a společně si upekly dinosaury z lístkového těsta. Velkým přínosem těchto návštěv byla nejenom změna prostředí, ale především navázání nových kamarádství.

Zájmový útvar Sportovní kroužek je co do počtu zapsaných dětí nejnavštěvovanější. Přestože děti mají ve školní družině každý den dostatek pohybu venku na hřišti, Sportovní kroužek je láká, protože probíhá v tělocvičně školy. Hodina je vždy rozdělena na tři části. První část je určena pro rozcvičení, druhá pro seznámení s některým tělocvičným náradím a třetí pro míčové hry. V současné době, kdy všeobecně upadá obratnost dětí, mě těší, že na konci školního roku mohou děti rodičům předvést, jak se umějí správně houpat na kruzích, šplhat po tyči, skákat na trampolíně, cvičit na hrazdě nebo skákat přes kozu. Rodiče jsou pak velmi mile překvapeni, co všechno jejich děti zvládnou.

3.2.2 Vybrané příležitostné akce

Příležitostné akce ve školní družině jsou nazývány jako „celodružinové“ a většinou organizačně poměrně náročné. Vzhledem k tomu, že probíhají každý týden, je nutno po skončení jedné akce ihned začít připravovat další. Motivací pro vychovatelky je oblíbenost aktivit nejenom u dětí, ale i u jejich rodičů.

Mezi nejzdařilejší akce patří například Velká boskovická. Je to jakási parodie na koňský dostih Velká pardubická. Děti byly nadšeny už samotnou přípravou, protože na tvorbě potřebných pomůcek se samy podílely. Koně vyrobil jeden z ochotných tatínků – stolařů a vše ostatní už bylo v režii dětí. Děti koně pomalovaly podle svých představ, jednoho bělouše a jednoho hnědáka. Připravily také překážky. Nechyběl Velký a Malý vodní příkop, Irská lavice, Zahrádky, Taxisův příkop. Každé z dětí mělo za úkol co nejrychleji proběhnout připravenou trať na vybraném koni. Všichni se dobře bavili a soupeře povzbuzovali.⁵²

⁵² Příloha č. 2

Letošní novinkou byla soutěž s názvem Air Guitar, pod kterým se skrývá hra na neviditelnou kytaru. Akce nebyla příliš organizačně náročná. Bylo nutné připravit jen nahrávky s kytarovými sóly a „jeviště“. Protože aktivita proběhla před Vánocemi, jako dekoraci jsme použili vánoční kamion, který dětem věnoval sponzor. Pak už jen stačilo pustit hudbu a děti již mohly improvizovat a užívat pohybu k vyjádření vlastní emocionality.

Tradičně jednou z nejočekávanějších činností jsou Vánoční dílny. Při organizaci dílen jsou vítány pomocníky studentky Střední pedagogické školy Boskovice.⁵³ Děti se na ně těší dlouho dopředu z několika důvodů. Předně je to počet výrobků, které pro ně studentky připraví a které si odnášejí domů. Většinou se na šesti stanovištích vytváří šest druhů výrobků. Dalším důvodem je jakási volnost při tvoření. Pro dílny jsou využívány všechny prostory školní družiny a děti si samy mohou zvolit, které ze stanovišť navštíví.⁵⁴

Důležitým momentem je u Vánočních dílen naplánování a výběr výrobků. Děti se při této aktivitě připrav mimořádně neúčastní, co si budou moci vyrobit, je pro ně překvapením. Snahou je využít různé materiály. Při posledních Vánočních dílnách byla dětem k dispozici tato stanoviště:

- výroba svícňů z jablíček – děti vytvářely voňavou dekoraci z jablek, svíčky, různého koření. Abychom zajistili dostatek jablek, dohodli jsme se s vedoucí školní jídelny, aby na příslušný den objednala jablka k obědu.
- vánoční přání se sobem ze skořápek burských oříšků
- vánoční stromeček na špejli
- vánoční ozdoby z kartonu a ubrousků s vánočními motivy
- sobíci ze svaččinových sáčků

Další zimní aktivitou je Karneval na ledě. Ten je připravován ve spolupráci s Domem dětí a mládeže Boskovice.⁵⁵ Koná se na zimním stadionu a je mezi dětmi také velmi oblíben. Účastní se ho nejen děti z naší školy, ale i děti ze školy mateřské a speciální. Odpoledne na stadionu je naplněno soutěžemi, rejem masek, různými hrami

⁵³ Dále jen SPgŠ

⁵⁴ Příloha č. 3

⁵⁵ Dále jen DDM

na bruslích a jinými legráckami. Nejrizikovějším okamžikem je přesun dětí ze školní družiny na stadion. Nejedná se sice o velkou vzdálenost, ale zato poměrně hodně frekventovanou část města. Při organizaci takové akce je nutný větší počet pořadatelů, proto vypomáhají i vychovatelé z DDM.⁵⁶

Velký úspěch u dětí měla i akce Zlatý hřebínek aneb Kadeřnická show. Jak už název napovídá, jde o účesovou tvorbu. Úvod zajistil profesionální kadeřník, který děti seznámil s posledními trendy v účesové tvorbě a vtipnou formou vylíčil některé vlastní přehmaty a trapasy, se kterými se v začátku své kariéry potýkal. Samozřejmě, že dětem vytvořil na hlavách poněkud bláznivé výtvořky. Pak už se děti ve dvojicích snažily na hlavách svých kamarádů - modelů a modelek vytvořit co nejnápaditější účes.⁵⁷

3.3 SWOT analýza organizace

Východiskem aktualizace ŠVP byla SWOT analýza našeho zařízení. Cílem je, aby byl ŠVP srozumitelný především rodičům, aby po nahlédnutí do něho věděli, kam činnost naší školní družiny směřuje, čeho chceme dosáhnout.

Vize organizace:
<ul style="list-style-type: none"> - upevňování a zvyšování prestiže školní družiny - intenzivnější zapojování rodičů do aktivit školní družiny - prohloubení spolupráce s prvním stupněm základní školy, s dalšími odloučenými pracovišti - účinnější oslovování sponzorů

Silné stránky:	Slabé stránky:

⁵⁶ Příloha č. 4

⁵⁷ Příloha č. 5

<ul style="list-style-type: none"> - tým kvalifikovaných vychovatelek - výborné vztahy mezi vychovatelkami a žáky - dobrá spolupráce s učiteli a vedením školy - ochota vychovatelek dále se rozvíjet a pracovat na sobě - rodinná atmosféra - výborná poloha školy v rámci města - dobré jméno, prestiž školní družiny - možnost využití tělocvičny, hřiště počítačových učeben - dobrá informovanost díky internetovým stránkám školní družiny - praxe studentů SPgŠ - spolupráce s DDM 	<ul style="list-style-type: none"> - omezené prostory pro činnost školní družiny - výrazně nižší finanční ohodnocení vychovatelek než ostatních pedagogů - krácené úvazky - podhodnocování práce vychovatelek ze strany rodičů - malý přehled rodičů o aktivitách jejich dětí v ŠD
Příležitosti:	Rizika:
<ul style="list-style-type: none"> - častější organizování akcí pro širší veřejnost - výraznější prezentování práce – místní tisk, webové stránky města - intenzivnější oslovování sponzorů - lepší spolupráce s dalšími odděleními na ostatních pracovištích 	<ul style="list-style-type: none"> - vzrůstající agresivita dětí - nedostatek finančních prostředků na činnost školní družiny - přenášení rodičovských povinností na vychovatelky - převažování sociálních aspektů nad edukativními - rušení zájmových útvarů - nárůst výše poplatků za školní družinu

Tabulka 1: Vize a SWOT analýza ŠD

K silným stránkám patří kvalitní tým vychovatelek. Všechny jsou kvalifikované, dvě vychovatelky na tomto pracovišti současně pracují jako osobní asistentky integrovaných žáků, mají tedy bohaté zkušenosti s žáky s různými postiženími. Přestože

práce ve školní družině včetně osobní asistence vychovatelky plně zaměstnává, dále se vzdělávají. Pravidelně se zúčastňují odborných seminářů, školení.

Výborné vztahy mezi vychovatelkami a dětmi a rodinná atmosféra se projevují nejen velkou účastí dětí na akcích školní družinou pořádaných, ale i „obyčejným“ posezením třeba na koberci a povídáním si o nejrůznějších tématech. Vztah k dětem je sice otevřený, ale ne na úkor autority. Děti se vychovatelkám svěřují se svými problémy, které se vychovatelky snaží dle svých možností řešit. Děti snadno vycítily, že vychovatelky úzce spolupracují a mají mezi sebou kamarádský vztah. Velice oblíbené jsou příležitostné akce.

Spolupráce s učiteli a vedením školy je na dobré úrovni. Školní družina byla v minulosti často považována jen za jakousi méně důležitou součást školy. V současnosti tomu tak již není, vzrůstá potřeba zajišťovat dětem kvalitní náplň pro jejich volný čas. Učitelé děti ve školní družině navštěvují, jsou zváni například do porot při různých soutěžích.

Kromě činnosti a přístupu k dětem je ŠD vyhledávána také díky své poloze, její těsné blízkosti se ZUŠ. Děti, samozřejmě s vědomím rodičů a jejich souhlasem, samy do ZUŠ odcházejí a zase se vrací. Rodiče dětí toho hojně využívají a do kroužků do ZUŠ odchází vysoké procento dětí školní družiny. Většina do kroužků nejen odchází, ale vrací se i zpět. A to třeba i opakovaně. Pro rodiče je to velice výhodné, pro vychovatelky zatěžující. O to větší pozornost je nutno věnovat počtu dětí přítomných a „přechodně odešlých“. Otázka bezpečnosti dětí v době jejich přesunu do ZUŠ je popsána v Řádu školní družiny a rodiče svým podpisem stvrzují, že jsou s tímto seznámeni.

Příležitosti školní družiny spočívají ve spolupodílení se na organizování akcí celoměstského charakteru. Zájmem vychovatelek je připravit ještě další aktivity. Vychovatelky si vytipovaly některé akce, které byly dosud připravovány jen jako celodružinové, bez účasti ostatní veřejnosti, ale které by se daly přizpůsobit více účastníkům. Cílem těchto akcí je možnost zapojit i další děti, do školní družiny k pravidelné docházce nezapsané a také rodiče a prarodiče. Aktivity si získaly velkou popularitu a děti se o ně živě zajímají. Snahou je pestrost a také to, aby se střídaly sportovní, výtvarné, hudební, pohybové náměty. Z každé celodružinové akce jsou pořizovány fotografie a s krátkým článkem jsou uváděny na internetových stránkách školní družiny. Dosud byly tyto fotografie pořizovány vlastními silami, ale poslední

celodružinové akce se již zúčastnil i fotograf a redaktor místních novin, což snad přinese lepší výsledky v oslovování sponzorů.

Školní družina úzce spolupracuje se Střední pedagogickou školou Boskovice. Studentky a studenti SPgŠ vykonávají ve školní družině nejen odborné, ale i učební praxe. To znamená, že každý čtvrtek „moje“ oddělení navštěvuje skupina deseti studentek se svým vyučujícím. Po úvodních násleších a po konzultaci se mnou připravují svoje samostatné výstupy. Po každém výstupu následuje rozborová hodina, kde probíhá analýza a hodnocení, co se podařilo, jak děti na připravené aktivity reagovaly, co by se příště dalo udělat lépe. Děti se na praktikantky vždy těší a já jsem přesvědčena, že tato praxe je velice přínosná pro studentky, děti i pro mě samotnou.

Spolupráce se osvědčila také s Domem dětí a mládeže Boskovice. S vychovateli tohoto zařízení jsou pořádány některé organizačně náročnější akce nebo děti ze školní družiny navštěvují aktivity, které DDM připravuje.

Mezi příležitostmi patří navázání užší spolupráce s ostatními pracovišti. Dosud se spolupráce omezovala pouze na společné pořádání výstav, zájmem je tyto aktivity rozšířit.

Maximalizovat silné stránky a příležitosti lze ještě pestřejší činností, individuálním přístupem k dětem, dalším zvyšováním kvalifikace vychovatelek. Individuální přístup k dětem je nezbytný, protože i školní družinu navštěvují děti s různými postiženími.

Ke slabým stránkám patří především omezené prostory školní družiny. Školní družina je umístěna v přístavbě školy, ve třech vlastních třídách. Podle hygienických norem v každé takové třídě nesmí být přítomno více jak 24 dětí současně. Přesto je v každém oddělení zapsáno 30 dětí. Tuto situaci řeší odchody dětí do zájmových útvarů. Protože má školní družina ke svému provozu určeny jen poměrně malé prostory, ke své činnosti využívá moderně vybavenou tělocvičnu školy. Také dvě počítačové učebny jsou dětmi školní družiny hojně využívány.

Za slabou stránku jsou považovány také mzdové otázky. Přestože všechny vychovatelky vystudovaly střední odbornou školu pedagogického zaměření, mají dlouholetou praxi v oboru a vykonávají vysoce zodpovědnou činnost, jsou převážně zařazeny v 8. platové třídě. V 9. platové třídě jsou zařazeny pouze tři pověřené

vychovatelky.⁵⁸ V dohledné době nelze očekávat žádný posun ve mzdové otázce, práce podle nově vytvořeného ŠVP situaci v oblasti mezd nijak neovlivní. Také krácené úvazky vychovatelek jsou problémem. V pozdějších odpoledních hodinách se vzhledem k nízkému počtu dětí oddělení spojují.

Protože rodiče žáků zařazených do školní družiny nemají přesnější představu o tom, jak zde děti svůj volný čas tráví, je zájmem organizace, rodiče více do činnosti zapojit. Znamená to připravit akce, kterých se mohou zúčastnit rodiče, sourozenci, případně i prarodiče.

Mezi rizika patří především finance v oblasti materiálního zabezpečení. Na každé schůzce metodického zařízení školní družiny jsou diskutovány návrhy modernějšího vybavení, pomůcek pro výtvarné a sportovní aktivity. Finanční prostředky jsou ale velmi omezené. V současné době nás, vychovatelky nejvíce mrzí, že není každé oddělení vybaveno kvalitním počítačem. Jak už bylo zmiňováno, vzhledem k blízkosti ZUŠ je pro vychovatelky značně zatěžující vykonávat kvalitní činnost a při tom neustále sledovat, kdy má které dítě odcházet do kroužků. Pro školní družinu byl speciálně vytvořen počítačový program, který sleduje odchody dětí, děti se mohou samy, samozřejmě pod dozorem vychovatelky, při odchodu odhlašovat a při příchodu zase přihlašovat. Takže vychovatelka má přesný přehled o přítomných dětech. Zavedení tohoto programu do praxe brání pouze finance na pořízení kvalitního počítače.

Práce vychovatelek školní družiny podle aktualizovaného ŠVP změny v oblasti materiálního zabezpečení nepřinese. Každé oddělení má na svůj provoz vyhrazenou částku 500,- Kč měsíčně. Pokud se „najdou“ finance v rozpočtu školy, každé z devíti oddělení ŠD dvakrát ročně obdrží 2 000,- Kč na nákup didaktických pomůcek. Další finance lze do školní družiny získat jen velmi obtížně. Pobyt v ŠD je zpoplatněn, veškeré finance vybrané pověřenou vychovatelkou jsou odváděny do rozpočtu školy. Vychovatelky nemají přístup k podrobnému rozpočtu hospodaření školy, k nákladům na provoz prostor ŠD, takže ani případné šetření energiemi přísun financí nezajistí.

Nedostatečné prostředky na činnost ŠD by bylo možno navýšit intenzivnějším oslovováním sponzorů. Bylo by možné propojit užší spolupráci s rodiči s oslovováním

⁵⁸Metodický pokyn k odměňování pedagogických pracovníků a ostatních zaměstnanců škol a školských zařízení a jejich zařazování do platových tříd podle katalogu prací Č.j.: 10300/2010-25

sponzorů, právě z řad rodičů. Pokud se rodiče důkladně seznámí se situací v ŠD, jak a kde lze finance využít, ochotněji snad přispějí.

Závažným rizikem je vzrůstající agresivita dětí. Ve školní družině jí lze předcházet stanovením jakýchsi zásad, které děti s vychovatelkami samy sestaví a budou je důsledně dodržovat. Také fyzická aktivita může případným agresivním výpadům zabránit. V maximální možné míře je tedy vhodné zařazovat do činnosti různé sportovní aktivity.

Rizikem ve školní družině je i přenášení rodičovských povinností na vychovatelky. Příprava na vyučování a vypracovávání domácích úkolů je ve školní družině sice možná, ale ne samozřejmá. Vždy nelze dítěti připravit podmínky pro tuto činnost. Je nutno o tomto problému s rodiči hovořit.

Při nástupu do první třídy dítě zná některá písmena, barvy, tvary, ale někdy nezvládá sebeobslužnou činnost. Ať už jde o zavazování tkaniček u bot, udržování vlastní hygieny. Nelze ale před vycházkou všem dětem zavázat tkaničky nebo před obědem umýt ruce. Je nutno na toto rodiče upozorňovat již při zápisu. Hlavním úkolem ve školní družině je zájmové vzdělávání a toto nelze „šidit“ kvůli nezvládnutí základních sebeobslužných dovedností. Je také nutno upozornit na to, že rodiče někdy přihlašují žáky do školní družiny především ze sociálních důvodů a bohužel také tak družinu pojmají. Hrozí, že se vychovatelky nechají zatlačit do pozice distributorek žáků do různých jiných aktivit, aniž jim zůstává dostatek časového prostoru pro vlastní soustředěné výchovně-vzdělávací působení.⁵⁹

Slabé stránky a rizika je možno minimalizovat především užší spoluprací a komunikací s rodiči a také častějším oslovováním sponzorů. Užší spolupráci s rodiči si lze představit například tak, že budou zváni na celodružinové akce, budou s nimi pořádány besedy (zajímavá povolání), ale i nabízena účast na běžné činnosti školní družiny.⁶⁰

⁵⁹ srov. HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, s. 48.

⁶⁰ srov. KREJČÍŘOVÁ, D. *Závěrečná práce do Praxe v řízení volnočasových aktivit II*. UPOL. 2011.

3.4 Školní vzdělávací program školní družiny při ZŠ Boskovice

Součástí bakalářského projektu je i aktualizovaný a doplněný školní vzdělávací program pro školní družinu. Jak už je poznamenáno v úvodu, původní ŠVP byl zastaralý a nevyhovující. Školní družina při Základní škole Boskovice, okres Blansko, nám. 9. května byla totiž mezi prvními, které podle ŠVP začaly pracovat. Jeho sestavování bylo velice náročné. Tvořil se po sloučení tří škol do jedné, takže se k jeho tvorbě vyjadřoval tým devíti vychovatelek, jehož členkou jsem byla také já. Jak jsem se už zmínila, pro zájmové vzdělávání nebyl, není a ani nebude vydán žádný rámcový vzdělávací program. Takže nebylo možno se držet nějaké „osnovy“. Proto vychovatelky navštěvovaly pilotní školy, kde byl ŠVP vypracován nejdříve. Jenže ten vychovatelé konstruovali také jen dle vlastního uvážení. Proto jsem se po konzultaci s ostatními kolegyněmi rozhodla pro jeho přepracování. Důležitou pomůckou pro mě byla Metodika pro podporu tvorby ŠVP ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání.⁶¹ Jedním z hlavních důvodů bylo i to, že s ŠVP jsou seznamováni studenti a studentky SPgŠ. Ten původní byl pro ně málo srozumitelný a obtížně se v něm orientovali. Vzhledem k tomu, že základní škola má v současné době celkem devět oddělení školní družiny a od příštího školního roku se připravuje otevření desátého, ŠVP musí být vypracován tak, aby podle něj mohla všechna oddělení pracovat. Při sestavování obsahu vzdělávání jsem se držela původních okruhů, které byly částečně převzaty z rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Tematické okruhy zahrnují podokruhy s tématy, která si jednotlivá oddělení dále rozpracují ve svých plánech.

Aktualizovaný a doplněný ŠVP ve školním roce 2013/2014 nahradí původní. Bude opět součástí ŠVP Základní školy Boskovice, okres Blansko, nám. 9. května.

3.4.1 Charakteristika

Název ŠVP je Čas dětství, čas dobrých příkladů. Školní družina se cíleně zaměřuje na rozvoj dítěte, plynule navazuje na vyučovací proces, ale není pokračováním školního vyučování. Plně respektuje Úmluvu o právech dítěte. Školní vzdělávací program vychází

⁶¹ srov. HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu Ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*

z demokratických principů, opírá se o pedagogiku a psychologii a hygienické normy dětí mladšího školního věku. Zabezpečuje fyzický, psychický a sociální rozvoj dítěte.

Školní družina je školské zařízení pro zájmové vzdělávání, které je uskutečňováno pravidelnou, průběžnou činností, spontánními aktivitami, příležitostnými akcemi, vycházkami, besedami a prezentační činností (v rámci školy, městských soutěžích, výstav, výtvarných a rukodělných prací). Nejvýznamnějším výchovným prostředkem a nejúčinnější formou aktivního odpočinku je hra a zážitek. Přináší napětí, uvolnění, radost, navozuje kladné emoce a nové zážitky.

Školní družina vykonává činnost ve dnech školního vyučování, především pro účastníky přihlášené k pravidelné denní docházce do školní družiny. Školní družina může vykonávat činnost i ve dnech pracovního volna. Činnost školní družiny je určena především pro žáky 1. stupně ZŠ, mohou se jí zúčastnit i žáci, kteří nejsou přijati k pravidelné denní docházce do školní družiny. Účastníci pravidelné denní docházky se zařazují do oddělení, která se naplňují nejvýše do počtu 30 (rozhodující je kapacita jednotlivých oddělení).

Neustále se rozvíjí spolupráce s rodiči. Na začátku školního roku jsou rodiče informováni prostřednictvím informačních letáků a nástěnek o nabídce školní družiny. Rodiče a veřejnost se také účastní společných akcí organizovaných školní družinou. Během školního roku jsou rodiče a veřejnost informováni prostřednictvím nástěnek, webových stránek školy, webových stránek města, školního časopisu, případně regionálního tisku o činnosti ve školní družině.

Provozní doba školní družiny

Pondělí - pátek ráno: 6.15 - 7.45, odpoledne: 11.40 - 17.00

Umístění školní družiny

Školní družina při Základní škole Boskovice, okres Blansko nám. 9. května má celkem 9 oddělení. Každé z pracovišť má určitá specifika, která jsou konkrétně popsána v Řádu školní družiny příslušného pracoviště.

- ŠD při ZŠ Boskovice, nám. 9. května - 3 oddělení umístěná v budově přístavby

- ŠD při ZŠ Boskovice, Sušilova ul. - 3 oddělení umístěná v bloku D ve druhém podlaží
- ŠD při ZŠ Boskovice, Slovákova ul. - 3 oddělení v samostatném pavilonu

Všechna oddělení mají vlastní místnost. Vychovatelky mají k dispozici kabinet, ke své činnosti využívají sportovní a tělovýchovná zařízení školy, odborné pracovny, chodby ve svém pavilonu (v přístavbě), nástěnky apod.

Dokumentace školní družiny

Zápisní lístek pro žáky (přihláška) : Zde je zaznamenaný přesný odchod žáka ze školní družiny, způsob vyzvedávání žáka.

Přehled výchovně vzdělávací práce: Seznam trvale přihlášených žáků, průběh vzdělávání žáků.

Docházkový sešit: Evidence žáků, kteří navštěvují školní družinu pouze v některých dnech nebo navštěvují jiné oddělení školní družiny (např. spojená oddělení), evidence ranního provozu školní družiny.

3.4.2 Cíle vzdělávání

Obecným cílem zájmového vzdělávání je připravit děti pro život, rozvíjet jejich individualitu, snažit se vybavovat je vědomostmi a dovednostmi a připravit je na to, jak čelit sociálně patologickým jevům, které je mohou ohrozit. K obecným cílům zájmového vzdělávání ve školní družině patří také schopnost smysluplného využívání volného času, osvojení si hodnot, orientace v multikulturní společnosti, celkový rozvoj osobnosti jedince. Důležitými cílem je i výchova k posilování soudržnosti společnosti, k partnerství a spolupráci, ochrana životního prostředí. Výsledky vzdělávání jednotlivých okruhů zájmového vzdělávání a kompetence absolventa zájmového vzdělávání jsou uvedeny níže.

3.4.3 Podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Žákům se speciálními vzdělávacími potřebami je věnována zvláštní pozornost, je snahou začlenit je do přirozeného prostředí školní družiny i do širší společnosti. Upřednostňuje se individuální přístup k integrovaným dětem. Školní družina má možnost zapůjčení různých speciálních didaktických a kompenzačních pomůcek a také využití dobrovolníků, kteří mohou pomáhat při přípravě a průběhu zájmového vzdělávání.

Pro rozvoj talentovaných dětí nabízí ŠD další doplňkové aktivity v oblasti jejich zájmu.

3.4.4 Popis materiálních podmínek

Zájmové vzdělávání probíhá v 9 kmenových „učebnách“ s hracími kouty. Tyto jsou vybaveny nábytkem odlišným od vybavení ve třídách, kde probíhá školní vyučování. Oddělení ŠD jsou vybavena stolními hrami, časopisy, příručními knihovnami, sportovním náčiním, pomůckami. Pro ranní hry a v odpoledních hodinách je využíváno prostor chodeb s herními kouty, školní tělocvičny. Pro pobyt venku je k dispozici tělovýchovný areál školy. Vychovatelky sledují nové trendy a snaží se o doplňování a zlepšování materiálních podmínek, zejména pro výtvarné a sportovní činnosti.

3.4.5 Formy vzdělávání

Školní družina je školské zařízení pro zájmové vzdělávání, které je uskutečňováno pravidelnou, průběžnou činností, spontánními aktivitami, příležitostnými akcemi, vycházkami, besedami a prezentační činností (v rámci školy, městských soutěží, výstav, výtvarných a rukodělných prací). Nejvýznamnějším výchovným prostředkem a nejlepší formou aktivního odpočinku je hra. Přináší napětí, uvolnění, radost, navozuje kladné emoce a nové zážitky.

3.4.6 Popis ekonomických podmínek

Zájmové vzdělávání ve školní družině je poskytováno za úplatu, která může být rozdělena do více splátek.

Úplata za školní družinu činí 100,- Kč měsíčně. Pověřená vychovatelka školní družiny vybírá poplatek 400,- Kč v září, popř. v říjnu (za 4 měsíce á 100,- Kč, září - prosinec), 600,- Kč v lednu, popř. v únoru (za 6 měsíců á 100,- Kč, leden - červen). Žáci, kteří budou navštěvovat školní družinu nepravidelně, hradí úplatu školní družiny v plné výši. V případě odhlášení dítěte v průběhu školního roku bude na žádost rodičů částka vrácena od 1. dne následujícího měsíce.

3.4.7 Délka a časový plán vzdělávání

Vzdělávací program je vytvořen na dobu jednoho vzdělávacího cyklu, obsahuje nabídku aktivit pro žáky 1. – 5. ročníku.

3.4.8 Evaluace ve školní družině

Evaluace a autoevaluace vychází z pozorování dětí, rozhovorů s rodiči, z rozborů na pedagogických radách a z hospitační činnosti.

Školní vzdělávací program je otevřený dokument, vychovatelky školní družiny s ním pracují, průběžně jej doplňují, obměňují, aktualizují.

3.4.9 Podmínky přijímání uchazečů a podmínky průběhu a ukončování vzdělávání

Přihlašování je prováděno na základě zápisního lístku, na kterém jsou uvedeny základní údaje o žákovi, o jeho zdravotním stavu, o době a způsobu odchodu ze školní družiny. Další důležité informace rodiče naleznou v Řádech školní družiny na jednotlivých pracovištích. Svým podpisem na zápisním lístku rodiče stvrzují, že se s Řádem školní družiny seznámili.

Přednostně jsou přijímáni žáci 1. tříd, žáci, jejichž oba rodiče jsou zaměstnáni, děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, dojíždějící žáci.

Odhlásování je možno provádět v průběhu školního roku prostřednictvím písemného vyjádření zákonného zástupce.

Vyloučen může být žák, který porušuje školní řád, kázeň a pořádek, ohrožuje zdraví a bezpečnost ostatních, dlouhodobě a svévolně nenavštěvuje školní družinu apod.

Podmínky docházky do školní družiny:

- Přihlášený žák je povinen pravidelně navštěvovat školní družinu.
- Žák nesmí bez vědomí vychovatelky opustit školní družinu.
- Pokud se žák nemůže po vyučování dostavit do školní družiny, prokáže se písemnou omluvenkou podepsanou rodiči, popřípadě rodiče žáka telefonicky omluví.
- Má-li žák odcházet ze školní družiny dříve, než v hodinu určenou na zápisním lístku, oznámí to rodiče vychovatelce písemnou formou. Telefonické omlouvání vychovatelky akceptují jen výjimečně.
- Do ranní družiny dochází žák sám, z odpolední družiny odchází sám nebo v doprovodu rodičů.
- Pokud si rodiče do 17.00 nevyzvednou svoje dítě, vychovatelka se telefonicky spojí s rodiči a vyčká jejich příchodu.

Při opakovaném porušení podmínek odchodu může být žák ze školní družiny vyloučen.

3.4.10 Popis personálních podmínek

Ve školní družině pracuje 9 vychovatelek. Všechny mají odbornou způsobilost, kladný vztah k dětem a organizační schopnosti. Vychovatelky využívají akreditovaných kurzů a vzdělávání si doplňují samostudiem odborné literatury a časopisů.

3.4.11 Bezpečnost a ochrana zdraví ve školní družině

Hygienické a bezpečnostní podmínky

Snahou je, aby školní družina byla bezpečným místem pro děti, aby si každý našel zájmovou náplň svého volného času a to v příjemném, inspirativním prostředí.

- Při organizovaných a spontánních aktivitách jsou dodržovány obecně platné bezpečnostní předpisy a předem jsou vyloučena rizika úrazu.
- Za bezpečnost žáků odpovídají vychovatelky jednotlivých oddělení.

- Žáci jsou poučeni o bezpečnosti ve školní družině.
- Žáci pracují pouze s nezávadným a bezpečným materiálem a pomůckami.
- Žáci jsou vedeni ke kultuře stolování, pitný režim je na každém pracovišti řešen odlišně.

Psychosociální podmínky

- Činnost je zaměřena tak, aby vyhovovala požadavkům režimu dne dítěte.
- Činnosti jsou pestré, střídají se klidové a pohybově náročné činnosti, práce a odpočinek, řízené a spontánní aktivity.
- Vychovatelky dbají na příznivé sociální klima, na pohodu prostředí.
- Vychovatelky umožňují dětem spolupodílet se na plánování a organizování aktivit.
- Vychovatelky se snaží respektovat potřeby dětí, individuálně přistupují k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.

3.4.12 Klíčové a odborné kompetence

Výchovné a vzdělávací postupy, které jsou ve školní družině uplatňovány, směřují k utváření klíčových a odborných kompetencí. Žák si po ukončení zájmového vzdělávání vytváří tyto kompetence:

Kompetence k učení

- dítě se učí odhadovat svoje schopnosti, uvědomuje se svoje silné a slabé stránky
- snaží se být trpělivé a houževnaté, započatou práci dokončí
- nenásilnou a hravou formou si upevňuje vědomosti získané ve vyučování
- snaží se chápat souvislosti a poznatky z různých oblastí života a využívat je v budoucnosti
- aktivně se zajímá o nové informace a vůbec o vše aktuální

Kompetence k řešení problémů

- dítě se snaží dodržovat obecně platné normy
- dokáže zaujmout postoj ke svým činům

- snaží se rozpoznat nejrůznější problémové situace, přemýšlí o jejich příčinách a způsobu řešení, rozlišuje chybná a správná řešení
- je schopno zvolit řešení určitého problému a toto obhájit
- v případě špatně zvoleného řešení si dokáže vzít ponaučení
- dítě si je vědomo, že odkládání řešení problému není dobré

Kompetence komunikativní

- dítě je schopno se účastnit týmové práce, dokáže komunikovat s ostatními dětmi, učiteli a ostatními dospělými ve škole
- snaží se dodržovat pravidla komunikace - umění naslouchat, formulovat své myšlenky a názory v logickém sledu, vést dialog, chápat postoje a záměry komunikace
- v rámci možností se dítě seznamuje i s jinou formou komunikace – nonverbální komunikace (hudba, malba, pohyb, gesta, mimika)
- pokouší se veřejně se projevit před ostatními
- nebojí se vyjádřit vlastní názor
- správně užívá hlasu, dodržuje hlasovou hygienu a správnou výslovnost jak po stránce logopedické, tak po stránce gramatické

Kompetence sociální a personální

- dítě se aktivně zapojuje do práce ve skupině, snaží se respektovat ostatní
- účastní se vytváření pravidel, na kterých se podílí s ostatními dětmi pod vedením vychovatelky
- dokáže spolupracovat s dětmi různých věkových kategorií
- snaží se o rozvoj vlastní osobnosti, pěstuje si zdravé sebevědomí, koriguje svoje podceňování, či přeceňování
- dokáže si vzít ponaučení ze zkušeností získaných věkem a aplikovat je v reálném životě
- snaží se být tolerantní a dodržovat základní pravidla společenského chování
- pokouší se reálně sebehodnotit

Kompetence občanské

- respektuje různé názory a snaží se objevovat kladné stránky osobnosti druhých
- učí se získávat schopnost empatie
- reaguje na projevy násilí a naznačuje možnosti jiného řešení
- dodržuje společenské normy a pravidla, oceňuje správné chování
- dítě si je vědomo svých povinností a práv
- pokouší se nalézt vhodné řešení v krizových situacích
- učí se orientovat v našich kulturních tradicích a zapojuje se do sportovní i kulturních aktivit
- osvojuje si vhodné názory a postoje v enviromentální problematice a ekologii

Kompetence pracovní

- bezpečně a účinně používá materiál, nástroje, pomůcky a vybavení
- dodržuje vymezená pravidla, snaží se plnit povinnosti a závazky
- k výsledkům pracovní činnosti přistupuje nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrany zdraví i zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot
- využívá znalostí a zkušeností získaných v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje

Kompetence k aktivnímu využívání volného času

- nabídkou činností ve školní družině a v zájmových útvarech se seznamuje s rozličnými aktivitami, které mu umožňují smysluplné využití volného času
- snaží se rozvíjet svoje zájmy
- uvědomuje si důležitost bezpečnosti a ochrany zdraví při volnočasových aktivitách
- dokáže rozlišit čas nutný pro povinnosti a čas pro svoje zájmy
- uvědomuje si nutnost odpočinku při zájmových aktivitách jako odreagování se po pracovní zátěži

3.4.13 Obsah vzdělávání

I. TEMATICKÝ OKRUH – DÍTĚ A KOMUNIKACE

<i>Podokruhy</i>	<i>Očekávané výstupy</i>
Povídám, povídáš...	Zvládá samostatné a smysluplné vyjadřování. Dokáže převyprávět příběh, zážitek. Slovně popíše situaci podle skutečnosti, obrázku. Snaží se správně vyjadřovat.
Nemluvíme jen ústy.	Všímá si mimiky, gest. Uvědomuje se možnosti nonverbální komunikace.
Kolik řečí znáš?	Uvědomuje si množství a rozmanitosti cizích jazyků.
Umíme se správně chovat!	Zvládá základní prvky společenského chování a vystupování – např. pozdrav, poděkování. Snaží se vystupovat přiměřeně svému věku v různých společenských situacích.

II. TEMATICKÝ OKRUH – DÍTĚ, UMĚNÍ A KULTURA

<i>Podokruhy</i>	<i>Očekávané výstupy</i>
Nezapomínáme na tradice.	Zajímá se o kulturní dění v regionu. Připomíná si významné dny a státní svátky.
Tančíme, zpíváme, malujeme	Rozeznává základní výtvarné materiály a techniky. Užívá pohybu a tance k vyjádření vlastní emocionality. Těší se ze zpěvu písniček, pokouší se o rytmicizaci. Hraje na jednoduché nástroje (Orffovy). Podle obrázků rozeznává nejznámější hudební nástroje.

Co je krása, co je kýč?

Pokouší se rozlišovat mezi krásou a podbízivostí.

III. TEMATICKÝ OKRUH – DÍTĚ A ZDRAVÍ

Podokruhy

Očekávané výstupy

Sportem ke zdraví!

Účastní se pohybových aktivit venku.
Posuzuje a porovnává svoje fyzické možnosti.
Dodržuje bezpečnost a pravidla při pohybových aktivitách.
Dokáže se vyrovnat s porážkou a přijmout vítězství druhého.

Moje tělo.

Chápe odlišnosti chlapců a dívek.
Poznává a správně pojmenuje části lidského těla.

Jak zůstat zdravý?

Chápe důležitost pohybové aktivity pro svoje zdraví.
Dodržuje základní hygienická pravidla.
Rozpoznává nebezpečí, která jej mohou ohrožovat (primární prevence soc. patologických jevů).
Uvědomuje si nutnost odpočinku po jednostranné zátěži.
Raduje se z pohybu.
Uvědomuje si fyzické možnosti lidského těla.

IV. TEMATICKÝ OKRUH – DÍTĚ A SVĚT PRÁCE

Podokruhy

Očekávané výstupy

Čím budu?

Uvědomuje si důležitost všech povolání.
Zná některá povolání, dokáže je popsat.
Ví, jakou práci vykonávají jeho rodiče.

Ze všeho umíme něco vyrobit.

Rozvíjí jemnou i hrubou motoriku.

Při práci opatrně!

Pracuje s tradičním i méně tradičním materiálem.
Započatou práci dokončí.
Dokáže pracovat ve skupině, pomoci a poradit druhým.
Zaujímá pozitivní vztah k práci a jejím výsledkům.
Pracuje podle slovního návodu a předlohy, dodržuje vymezená pravidla.
Dodržuje hygienická a bezpečnostní pravidla při práci.
Dodržuje čistotu při práci, pořádek na pracovním místě.

V. TEMATICKÝ OKRUH – DÍTĚ A PŘÍRODA***Podokruhy******Očekávané výstupy*****Roční období**

Všimá si změn v přírodě, dokáže popsat jednotlivá roční období.

Živá a neživá příroda

Podle nápadných určujících znaků pozná některá zvířata a rostliny, dokáže je nakreslit.

Chápe, že člověk je součástí přírody.

Svým chováním se podílí na ochraně životního prostředí.

Zná zásady chování v přírodě.

Má představu o významu pojmu recyklace.

Vesmír aneb Objevujeme nové světy

Uvědomuje si, že je součástí vesmíru.

VI. TEMATICKÝ OKRUH – DÍTĚ A JEHO SVĚT

<i>Podokruhy</i>	<i>Očekávané výstupy</i>
Můj kamarád – počítač	Zvládá základní práci na počítači. Uvědomuje si nebezpečí, která jej v oblasti internetu mohou ohrožovat.
Nejsem sám na světě	Uvědomuje si množství lidských ras, nebezpečí rasismu. Postupně si vytváří kladný vztah k ostatním dětem.
Rodina a kamarádi	Chápe význam pojmu rodina. Uvědomuje si důležitost rodinného života a rodinných vztahů. Charakterizuje rozdělení rolí v rodině, rozlišuje povinnosti členů rodiny.
Moje město, moje škola	Orientuje se ve městě, určuje umístění významných budov a objektů. Orientuje se ve škole a blízkém okolí.
Cestujeme...	Poznává dopravní prostředky. Zná základní dopravní předpisy.

3.4.14 Příklad rozpracování obsahu vzdělávání pro 1. oddělení školní družiny

Pro představu uvádím, jak je možno s ŠVP dále pracovat. Ke specifikům jednotlivých pracovišť školní družiny patří to, že si vypracovávají plány činností na různě dlouhá období. Jako příklad jsem obsah vzdělávání rozpracovala pro 1. oddělení školní družiny. Jedná se o plán práce na měsíc září. Toto oddělení navštěvují děti ve věku šest až osm roků. Cílem není využít v každém měsíci veškeré podokruhy. Předpokládá se také zařazování aktivit podle aktuální situace a potřeb a zájmů dětí.

Září

Dítě a komunikace

Umíme se správně chovat:

- sestavujeme pravidla chování ve školní družině, která budou vyvěšena v ŠD
- představujeme se a snažíme se o sobě něco zajímavého sdělit ostatním, hrajeme hry na seznámení (například hra Pavučina, Na jména)
- seznamujeme se se studentkami SPgŠ
- na školní zahradě uspořádáme seznamovací posezení dětí s opékáním párků, přizveme rodiče

Dítě, umění a kultura

Tančíme, zpíváme, malujeme:

- libovolnou technikou vytváříme obrázek rodiny, povídáme se o ní
- zpíváme písničky a recitujeme básničky, které děti znají z mateřské školy
- učíme se básničku o bramboře, vytváříme pytel na brambory z papíru, který zdobíme tiskátky z brambor
- hrajeme na Orffovy nástroje
- malujeme čápy a jiné ptáky, kteří na zimu odlétají do teplých krajin, vyhledáme si na internetu letové uspořádání různých druhů

Nezapomínáme na tradice:

- povídáme si o Dni české státnosti – o svatém Václavovi

Dítě a zdraví

Jak zůstat zdravý:

- opakujeme si základní hygienická pravidla, přiměřenost v oblékání
- hrajeme pohybové hry na dvorečku, odpočinkové hry ve třídě
- připomínáme si důležitost pitného režimu

Dítě a svět práce

Čím budu:

- povídáme si o povolání rodičů, pantomima – předvádíme si je

Při práci opatrně:

- pracujeme s nůžkami, připomínáme si bezpečnostní pravidla
- udržujeme pořádek v prostorách ŠD
- z nasbíraných kaštanů vyrábíme zvířátka

Dítě a příroda

Roční období:

- povídáme si o podzimní rovnodennosti, vysvětlujeme si pojem babí léto
- v rámci diskusního kruhu si povídáme o tom, co je charakteristické pro podzim (podzimní ovoce, práce na poli, myslivci pořádají hony na zvěř, rostou houby václavky)
- ze dvorečku máme výhled na komín, kde hnízdí čápi, pozorujeme je, povídáme si o nich, protože se s nimi brzy rozloučíme (čáp bílý odlétá začátkem září)
- vycházka do přírody, sbíráme přírodniny, pozorujeme mraveniště (v září je největší)

Dítě a jeho svět

Moje město, moje škola:

- seznamujeme se s budovou školy, se školní zahradou, s okolím školy

Rodina a kamarádi:

- hrajeme společné hry
- snažíme se o konstruktivní řešení konfliktů mezi dětmi

Závěr

Školní družina je zařízení, které má v rámci školských zařízení pro zájmové vzdělávání svoje pevné místo minimálně proto, že je ve srovnání s ostatními zařízeními nejpočetnější a navštěvuje ho tedy nejvíce dětí. Jak jsem uvedla v první kapitole mé bakalářské práce, má také bohatou historii a tradici.

Po dlouhou dobu byla funkce školní družiny podceňována a školní družina byla považována jen za jakýsi „přívazek“ školy. Právě proto vychovatelé přivítali možnost vypracování školního vzdělávacího programu, který školní družině umožnil více se zviditelnit a poukázat na množství kvalitních aktivit, které pro děti připravuje. Jak pojednávám ve druhé kapitole, na jednu stranu nebylo jednoduché školní vzdělávací program vytvořit z důvodu absence rámcového vzdělávacího programu, na straně druhé však měli vychovatelé možnost vytvořit jej podle svých představ tak, aby jim opravdu sloužil a nebyl jen formalitou.

Ve třetí kapitole představuji konkrétní zařízení, školní družinu při Základní škole Boskovice a jeho školní vzdělávací program, který musí být veřejně dostupný. Z reakcí rodičů usuzuji, že se o dění ve školní družině živě zajímají a pravidelně navštěvují naše internetové stránky. Doufám tedy, že se v novém školním vzdělávacím programu budou lépe orientovat a najdou v něm veškeré informace, které potřebují. Z reakcí svých kolegyně zase usuzuji, že i pro ně bude snazší příslušné tematické okruhy a podokruhy přehledněji zpracovávat do svých plánů práce. Nakonec i já sama jsem přesvědčena, že podle tohoto aktualizovaného programu budu lépe schopna s danou problematikou seznamovat i budoucí generace vychovatelů a vychovatelek školních družin.

Domnívám se, že se mi podařilo splnit cíl, který jsem si vytyčila, tedy stručně shrnout problematiku školní družiny a především připravit kvalitní školní vzdělávací program pro konkrétní zařízení. Pro vychovatelky je to přehledný dokument a je sestaven tak, aby je nijak nesvazoval a neomezoval a naopak dával dostatek prostoru k vlastním nápadům.

Seznam literatury

- DUCHÁČKOVÁ, O. *Pedagogika pro střední pedagogické školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1979. 263 s.
- FRANC, D. – ZOUNKOVÁ, D. - ANDY, M. *Učení zážitkem a hrou: praktická příručka instruktora*. 1.vyd. Brno: Computer Press, 2007. 201 s. ISBN 978-802-5117-019.
- HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 125 s. ISBN 978-807-3672-331.
- HÁJEK, B. – HOFBAUER, B. – PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 239 s. ISBN 978-807-3674-731.
- HEŘMANOVÁ, J. – MACEK, M. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. 2. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Národní institut dětí a mládeže, 2009. 110 s. ISBN 978-80-86784-77-9.
- Informatorium: časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD*. Č. 2. Praha: Portál, 2013. Vychází měsíčně. ISSN 1210-7506.
- KALÁBOVÁ, N. *Pohádkové vzdělávání*. Praha: Národní institut dětí a mládeže, 2007. 158 s. ISBN 978-80-86784-56-4.
- KREJČÍŘOVÁ, D. *Praxe v řízení volnočasových aktivit II*. Olomouc, 2011. Seminární práce. Univerzita Palackého, Cyrilometodějská teologická fakulta.
- Kronika Základní školy v Boskovicích*
- LANG, G. - BERBERICH, Ch. *Každé dítě potřebuje speciální přístup*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 152 s. ISBN 80-7178-144-4.
- PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 229 s. ISBN 80-717-8295-5.
- PÁVKOVÁ, J. - HÁJEK, B. *Školní družina*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 154 s. ISBN 80-717-8751-5.
- PELÁNEK, R. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7367-353-6.

Legislativní dokumenty

Zákon č. 561/2004 Sb. *O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ze dne 1. ledna 2005*, ve znění pozdějších novel

Zákon č. 101/2000 Sb. *O ochraně osobních údajů a o změně některých údajů ze dne 4. dubna 2005*.

Vyhláška MŠMT č. 74/2005 Sb. *O zájmovém vzdělávání ze dne 9. února 2005*, ve znění pozdějších novel

Metodický pokyn k odměňování pedagogických pracovníků a ostatních zaměstnanců škol a školských zařízení a jejich zařazování do platových tříd podle katalogu prací Č.j.: 10300/2010-25

Seznam příloh

Příloha č. 1.....	Tvoření v Šikulkách
Příloha č. 2.....	Příležitostná akce Velká boskovická
Příloha č. 3.....	Vánoční dílny
Příloha č. 4.....	Karneval na ledě
Příloha č. 5.....	Zlatý hřebínek

Příloha č. 1

Tvoření v „Šikulkách“

Příloha č. 2

Příležitostná akce „Velká boskovická“

Příloha č. 3

Vánoční dílny

Příloha č. 4

Karneval na ledě

Příloha č. 5

Zlatý hřebínek

